

K Groot (Kunig de)

E R R A T A.

Pag. 40. lin. 8. lege amnis. 41. l. 20. effe.
65. l. 25. tantundem. 75. l. 8. habent. 117.
L 10. sermo. 119. l. 17. tenentur.

K Groot (Kunig de)

E R R A T A.

Pag. 40. lin. 8. lege amnis. 41. l. 20. effe.
65. l. 25. tantundem. 75. l. 8. habent. 117.
L 10. sermo. 119. l. 17. tenentur.

936

INSTITUTIONES JURIS

Naturalis & Gentium,

EX
HUGONIS GROTI
DE
JURE BELLI AC PACIS

Libris excerptæ.

EDITIO SECUNDA.

CANTABRIGIAE,
TYPIS ACADEMICIS,
Impensis Tho. Webster, Bibliop. Cantabrigizæ,
MDCCIL.

10

BRITANNICUM
MUSEUM

3 Ak

BRITANNICUM MUSEUM

BRITANNICUM MUSEUM
TOMUS ASTRONOMICUS
HISTORIÆ CIVILIS ET NATURALIS
PRO DOMINA

Libri primi Capita.

I.	Q uid bellum: quid jus.	Pag. 1
II.	An bellare unquam justum sit.	4
III.	Belli partitio in publicum, & privatum. Summi imperii explicatio.	7
IV.	De bello subditorum in superiores.	17
V.	Qui bellum licite gerant.	23

Libri II. Capita.

I.	D e belli causis: & primum de defensione sui, & rerum.	23
II.	De his qua hominibus communiter competunt.	30
III.	De acquisitione originaria rerum: ubi de mari, & fluminibus.	36
IV.	De derelictione presumta; & eam secunda occupatione.	41
V.	De acquisitione originaria juris in personas: ubi de jure parentum: matrimoniis: collegiis: jure in subditos: in servos.	47
VI.	De acquisitione derivativa, facto hominis: ubi de alienatione imperii, & rerum imperii.	51
VII.	De acquisitione derivativa, qua sit per legem: ubi de successionibus ab intendo.	53

VIII. De acquisitionibus, qua vulgo dicuntur jutis gentium.	60
IX. Quando imperia, vel dominia desinant.	63
X. De obligatione qua ex dominio oritur.	65
XI. De promissis.	67
XII. De contractibus.	69
XIII. De jurejurando.	73
XIV. De promissis, contractibus, juramen- tis eorum, qui sumnum imperium ha- bent.	76
XV. De federibus, ac sponzionibus.	79
XVI. De interpretatione.	82
XVII. De damno per injuriam dato; & ob- ligatione qua inde oritur.	87
XVIII. De legationum jure.	90
XIX. De jure sepultura.	93
XX. De paenit.	94
XXI. De paenarum communicatione.	103
XXII. De causis belli injustis.	105
XXIII. De causis dubiis.	107
XXIV. Monita de non temere, etiam ex ju- sis causis, bello suscipiendo.	109
XXV. De causis belli pro aliis suscipiendi.	110
XXVI. De causis justis, ut bellum geratur ab his qui sub alieno imperio sunt.	112

Libri

Libri III. Capita.

I. **Q**uantum in bello liceat, regula gene-
rales, ex jure natura: ubi & de
dolis, & mendacio. 114

II. **Q**uomodo, jure gentium, bona subdito-
rum pro debito imperantium obligentur:
ubi de repressaliis. 118

III. De bello justo, sive solenni, jure gentium:
ubi de indictione. 119

IV. De jure interficiendi hostes, in bello so-
lenni; & alia vi in corpus. 121

V. De rebus vastandis, eripiendisque. 123

VI. De jure acquirendi bello capta. 124

VII. De jure in captivos. 127

VIII. De imperio in victos. 128

IX. De postliminio. 129

X. Monita de his qua sunt in bello injusto.
130

XI. Temperamentum circa jus interficiendi,
in bello justo. 131

XII. Temperamentum circa vastationem, &
similia. 133

XIII. Temperamentum circa res captas. 134

XIV. Temperamentum circa captos. ibid.

XV. Temperamentum circa acquisitionem
imperii. 135

XVI. Temperamentum circa ea qua, jure
gensium, postliminio carent. 136

XVII. De his qui in bello medi sunt. 137

XVIII. De

XVIII. De his qua, in bello publico, priva-
tim sunt. 138

XIX. De fide inter hostes. 139

XX. De fide publica, qua bellum finitur:
ubi de pacis pactione: sorte: certamine
condictio: arbitrio: deditio: obsidibus:
pignoribus. 140

XXI. De fide, manente bello: ubi de indu-
ciis, commeatu, captivorum redempti-
one. 145

XXII. De fide minorum potestatum in bello. 148

XXIII. De fide privata in bello. 149

XXIV. De fide tacita. 150

XXV. Conclusio, cum monitis ad fidem, ac
pacem. 151

IN.

*Institutionum Juris**Naturalis & Gentium,**Liber Primus.***CAP. I.***A Quid bellum, quid jus.*

Controversia eorum, quos nulla juris civilis tenet communio (quales sunt & qui in gentem nondum coierunt, & qui inter se diversarum sunt gentium; tum privati, tum reges ipsi, qui que per regibus jus obtinent; sive illi optimates sint, sive populi liberi) aut ad belli, aut ad pacis tempora pertinent. Sed quia bellum pacis causa suscipitur; & nulla est controversia, unde non bellum oriiri possit, occasione bellici juris; quæcunque tales incidere solent controversiae recte tractabuntur: ipsum deinde nos bellum ad pacem, ut finem suum, deducet.

Queritur I. *Quid est Bellum?* R. Status per vim certantium, quia tales sunt.

I. *Quid est Jus?* R. Quod justum est, sive non injustum; hoc est, quod non re-

A**pug-**

pugnat naturæ societatis ratione utentium.

III. Quia est altera iuris significatio?

R. Quatenus ad personas refertur, notat qualitatem moralem, personas competenter, ad aliquid juste habendum vel agendum.

IV. Quid ius præterea significant? R. Legem, id est, normam agendorum; sive regulam actuum moralium, obligantem ad id quod rectum est.

V. Hoc ius quomodo dividitur? R. In naturale, & voluntarium.

VI. Quid est naturale? R. Dictatum recte rationis, indicans actui alicui inesse moralém bonitatem, aut malitiam,

VII. Unde illa bonitas, aut malitia, colligitur? R. Ex ejus convenientia, aut disconvenientia, cum ipsa natura rationali.

VIII. Unde hoc ius iustum est? R. Ex se, & necessario: adeoque actus ejus ideo à Deo præcipiuntur, vel vetantur, quia sua natura, & per se, debiti sunt, aut illiciti.

IX. An hoc ius est mutabile? N. Quia non potest è natura rationali deleri; nec abrogari, augeri, aut dispensari.

X. An & respectu Dei? A. Quia Deus, ne quidem per omnipotentiam, efficere potest, ut res non sit id quod est; ut per se malum, sit bonum; aut contra.

XI. Quid si Deus infontem occidi, aut alicui auferri præcipiat? R. Non crit homi-

homicidium, aut furtum: quia omnium dominio absolutissimo imperante sient; adeoque lex naturæ non mutabitur.

XII. *Quid est jus voluntarium?* R. Quod ex voluntate originem dicit; aliis dictum legitimum, positivum, constitutum.

XIII. *Quotuplex id est?* R. Duplex, humanum, & divinum.

XIV. *Quid humanum?* R. Quod ex voluntate humana ortum habet.

XV. *Quotuplex hoc est?* R. Triplex, civile, civili arctius, & civili latius patens.

XVI. *Quid civile?* R. Quod proficiuntur à potestate civili, id est, ea quæ præstent civitati.

XVII. *Quid est civitas?* R. Coetus perfectus liberorum hominum, juris fruendi, & communis utilitatis causa sociatus.

XVIII. *Quid civili arctius?* R. Hoc est varium, continens in se præcepta patria, dominica, & id genus alia.

XIX. *Quid civili latius patens?* R. Jus gentium, obligandi vim accipiens à voluntate gentium omnium, aut multarum.

XX. *Quid est jus divinum?* R. Quod ori-
tur ex voluntate divina.

XXI. *Unde hoc justum est?* R. Non ex se, aut necessario; sed ex Dei arbitrio, & liberrima voluntate: ejusque actus ideo sunt debiti, aut illiciti, quia à Deo præcepti sunt, vel vetiti.

XXII. *Quotuplex est jus divinum volun-*
tarium?

zarium? R. Aut datum est humano generi, omnes obligans homines; aut ubi tantum populo, Hebreo, hunc obligans solum.

XXIII. *An jure Hebraorum unquam obligati fuere alienigena?* N. Quia obligatio, extra jus naturæ, venit ex voluntate legem ferentis; quæ ad alios non extenditur.

XXIV. *Que argumenta Christiani petere possunt ex lege Hebreæ, & quomodo?* R. 1. Quod ea lege præcipitur non esse contra jus naturæ. 2. Licere iis, nunc etiam, leges ferre ejus sensus, cuius sunt leges per Mosen latæ; nisi pertineant ad tempus Christi exspectati; aut nisi Christus ipse constituerit contrarium.

C A P. II.

An bellare unquam justum sit?

I. *A*n bellum juri naturæ repugnat? N. Nec primis naturæ, nec consequentiis.

II. *Que sunt prima natura?* R. Instinctus illi naturales, per quos animal, simulacrum natum est, sibi ipsi conciliatur, & commendatur, ad se ipsum conservandum, ac diligendum statum suum, & omnia hunc statum conservantia; itidemque alienatur à sui interitu, ac omnibus iis quæ interitum adferre videntur.

III. *Que*

III. *Quæ sunt consequentia?* R. Quæ post hæc cognita sequuntur; notio scilicet convenientiæ rerum cum ipsa ratione.

IV. *An inter prima natura reperitur aliquid bello repugnans?* N. Quin omnia potius ei favent: convenit enim belli finis, vitæ scilicet membrorumque conservatio; tentatio item, aut acquisitio, rerum ad vitam utilium.

V. *Verum an, ad eum obtainendum finem, vi uti licet?* A. Si sit opus: hoc enim nihil habet à primis naturæ dissentaneum: & animalibus singulis à natura vires ideo datæ sunt, ut sibi tuendis, juvandisque sufficient.

VI. *An ratio, & natura societatis humanae, omnem vim inhibent?* N. Quia societas eo tendit, ut suum cuique salvum sit, ope & conspiratione communi.

VII. *Sed sibi prospicere, & consulere, an non hoc contra societatem est?* N. Alieno nempe jure non sublato, nec violato: vis enim ea tantum inhibetur, quæ tollit jus alienum.

VIII. *An ex historia sacra probari potest, non omne bellum adversari juri naturæ?* A. Quia bellum Abrahami, pro Sodomitis gestum, licitum fuit, sine speciali mandato Dei; adeoque solo jure naturæ dictante.

IX. *An jure divino voluntario veteri bella sunt sublata?* N. Jus enim hoc Noæ datum Abraham non ignorans bellavit: Moses, sine jussu speciali, arma opposuit Amalekitiis.

Piis exercita fuere supplicia capitalia in homicidas, aliosque facinorosos.

X. *An lege Euangelica?* N. Quoniam 1. ad Tim. 1. docetur gratum esse Deo ut reges fiant Christiani, regesque maneat, ac reliquis Christianis tranquillam praestent vitam: quæ vita tranquilla nequit sine gladio praestari; quem reges non gerunt frustra, sed nostro bono, vindices ad iram quibuscumque peccantibus: ad Rom. xiii. 4. Johannes item baptista non jussit milites, viam salutis querentes, abire militia: Paulus usus est praesidio militum, adversus Iudeorum infidias: Cornelius centurio mansit miles.

XI. *Principium ramen non resistere injurious; percutienti maxillam probere alteram; tunicam rapienti pallium insuper dare; diligere inimicos.* R. His non tollitur vindicta publica, sed privata: sermones hi non sunt ad magistratus, sed privatos: non agitur de quacunque injuria, aut gravi; sed leviori, & alapæ simili: vetatur contendere judicio propter tunicam, aliave facile recuperabilia. Non vero vetantur parentes, tutores, magistratus, defendere id, sine quo liberi, pupilli, subditi, sustineri nequeant: nec rectores insontes animadvertere, & occidere; cum alter cives tuti esse nequeant a prædonibus ac latronibus.

XII. *An ab ecclesia bella probata sunt?*
A. Militantes enim nunquam rejecti sunt
a bap-

à baptismo; neque excommunicati, aut ecclësia ejeci: immo multi martyribus adscripti leguntur.

C A P. III.

Belli partitio in publicum & privatum. Summi imperii explicatio.

I. **Q**uomodo bellum primo dividendum est?
R. In publicum, privatum, & mixtum.

II. **Q**uid est publicum? R. Quod geritur auctore eo, qui habet jurisdictionem.

III. **Q**uid privatum? R. Quod geritur auctore jurisdictionem non habente.

IV. **Q**uid mixtum? R. Ex altera parte publicum, ex altera privatum.

V. **A**n bellum aliquod privatum est licitum? A. Quia iuri & æquitati conveniens est injuriæ à se arcere; etiam vi, si opus est.

VI. **N**omine vero, per constitutionem judiciorum, sublata est sese defendantia licentia? N. Sed tantum restricta illa nimis, quæ ante judicia valebat.

VII. **H**ac judicia an non sunt contra naturam? N. Ipsa enim æquitas, & ratio naturalis, dictat honestius esse, & humanæ societati convenientius, res ab iis cognosci quorum nihil interest; quam homines singulos id manu exsequi, quod jus putant.

A. 4.

VIII. Ve-

VIII. Verum an non interdum cessant
judicia ? A. Et quidem dupliciter, momen-
tanee, vel continue.

IX. Quando momentanee ? R. Quando
judex non potest exspectari, sine certissimo
periculo, aut damno.

X. Quomodo continue ? R. Jure, vel facto.

XI. Quando jure ? R. Cum quis verfa-
tur in locis non occupatis, mari, insula,
aliisve, in quibus nulla civitas.

XII. Quando facto ? R. Cum subditi
non audiunt judicem; vel cum judex aper-
te rejicit cognitionem.

XIII. Judicio igitur cessante, an bellum
privatum est licitum ? A. Quia lex, vetans
suum sine judicio consequi, locum habet
ubi est judicii copia.

XIV. An id lege Hebreorum probatur ? A.
Quia Exod. xxii. 2. furis nocturni occisio
conceditur.

XV. An, per legem Euangelicam, eos-
que patientia a nobis exigitur, ut, privatim
in periculum adducti, nos potius occidi permit-
tere debeamus, quam aggressorem occidere ?
N. Quia sciente, vidente, consentiente
Christo, Apostoli armati iter fecerunt.

XVI. Dicitum tamen: Diligite proximum,
sicut vos ipsos; ne resistite injurioso; ne repen-
dite malum pro malo; Petroque prohibitum
gladium stringere. R. Non tamen, ubi par
malum imminet, vetamur nobis potius
quam alteri consulere: nec damnatur justa
de-

defensio, sed ulciscendi cupiditas; etiam in Petro, cui nec seipsum, nec socios, nec Christum defendere erat necesse.

XVII. *Quotuplex est bellum publicum?*
R. Duplex, solenne, & minus solenne.

XVIII. *Quid solenne?* R. Quod geritur utrinque auctore eo, qui in civitate summam habet potestatem; & cui ritus quidam adsunt solennes.

XIX. *Quid minus solenne?* R. Quod ritibus illis carere potest; & geri in privatos; & auctorem habere magistratum quemvis.

XX. *An omnis magistratus belli gerendis jus habet?* A. Si res spectetur extra leges civiles; ut scilicet plebem sibi creditam tueatur, & jurisdictionem exerceat.

XXI. *Quid de eo leges civiles?* R. Omnia populorum legibus cautum est, ne bellum geri possit, nisi summam in civitate potestatem habentis auctoritate: quia ex bello tota civitas in periculum venit.

XXII. *An igitur minori magistratui nunquam jus armorum?* R. Licet ei, qui jurisdictioni praest, per apparitores suos, v̄ cogere paucos imparentes; imo etiam majoribus uti copiis, si ita præsens sit periculum, ut tempus non ferat eum consuli, penes quem jus supremum.

XXIII. *Quæ sunt civilis potestatis?* R. Condere ac tollere leges, tam circa sacra (quatenus eorum cura ad civitatem pertinet)

net) quam profana; subsunt ei pax, bellum, federa; vectigalia, quæque his similia; dominium eminens in cives, & eorum res, bono publico; rerum inter singulos controversarum judicium; constitutio magistratum, aliorumque curatorum.

XXIV. *Quia est summa potestas?* R. Cujus actus non subsunt juri alterius; sive cuius actus, alterius voluntatis humanæ arbitrio, irriti reddi nequeunt.

XXV. *Quid est subjectum talis potestatis?* R. Est commune, vel proprium,

XXVI. *Quid commune?* R. Ipsa civitas.

XXVII. *Quinam bac potestate destituantur?* R. Populi, qui concesserunt in alterius populi ditionem: non enim sunt civitas per se, aut coetus perfectus; sed membra tantum minus digna perfectæ civitatis.

XXVIII. *Si populi plures singuli perfectum coetum constituant, an eorum unum caput esse potest?* A. Quia imperium, extincta domo regnatrice, ad singulos seorsim revertetur; neque absurdum eandem personam, diverso modo consideratam, plurium, ac distinctorum corporum moralium esse caput.

XXIX. *Si plures civitates arctissimo fere inter se colligantur, an singula retinere summam potestatem possunt?* A. Quamvis enim unum quasi corpus, & sistema, faciant;

ciant; non tamē singulæ retinere desinunt statum perfectæ civitatis.

XXX. *Quodnam est subjectum proprium summa potestatis?* R. Persona una, vel plures; pro cuiusvis gentis legibus, ac moribus.

XXXI. *An ubique, & semper, summa potestas est penes populum; ita ut reges ei coercere liceat, ac punire?* N. Quia populo sui juris licet se uni aut pluribus ita addicere, ut regendi sui jus in eum, vel eos plane transcribat; nulla ejus juris parte retenta: imo & bello acquiri potest jus regendi, non aliunde pendens.

XXXII. *Cur vero populus totum illud jus à se abdicarer, ac alii traderet?* R. Si, adductus in vitæ periculum, alia lege quise defendat seperire non potest: si, pressus inopia, aliter copiam habere nequeat, unde se sustentet: si sit eo ingenio, ut regi quam regere rectius norit: si is sit civitatis status ut, sine unius imperio, salvus esse non posse videatur.

XXXIII. *Jus regendi non aliunde pendens, an totum convenit unius imperio?* N. Idem enim jus est procerum, qui, exclusa plebe, civitatem regunt: & in omni Democracy aliqui à publicis deliberationibus arcentur.

XXXIV. *Qui nam reges non subjiciuntur arbitrio populi, etiam universim sumi?* R. Qui imperium habent dominicum; ac

subditorum vitæ, libertatis, & honorum, domini sunt; subditosque suos ut servos regunt.

XXXV. *Populus autem, regem constitutens, an non constituto superior est?* N. Talis enim constitutio, ut ab initio liberæ est voluntatis, ita postea necessitatis effectum habet.

XXXVI. *Nonne omne regimen comparatum est eorum causa qui reguntur?* N. Domini enim in servos, & regis in bello devictos, est per se regentis causa; regimen maritale, mutuae utilitatis.

XXXVII. *Cum igitur, ut in imperiis plerisque, eorum qui reguntur utilitas per se spectatur, an tunc non rege superior est populus; cum ei tanquam tutori subst?* N. Quamvis enim tutela, & imperium, pupilli ac ciuim causa reperta sint; sunt ea tamen jura, ac potestates, in pupillos ac cives.

XXXVIII. *Tutor vero, rem pupillarem male administrans, amoveri potest?* R. Sed à judice superiore; quem cum rex non habeat mundanum, ejus peccata Deo curæ sunt; ea aut vindicanti, aut in poenam, & explorationem populi toleranti.

XXXIX. *An ex nomine, & externa specie, de summa potestate judicandum?* N. Quia principatus, regni, alteriusve regimini nomina sæpe confunduntur; sæpe diversa imperiorum genera significant: insignia quoque regiæ majestatis, in civitatibus libe-

liberis, quandoque tribui principibus solent.

X L. *An discrimen summi imperii, & summo minoris, petendum ex delatione imperii per electionem, aut successionem?* N. Neque enim imperii majoris titulus est successio, formam ei assignans; sed tantum veteris continuatio: qua idem jus, ab electione alicujus familiæ cœptum, in eadem succedendo continuatur; adeoque tantum defert successio, quantum electio prima tribuit.

X L I. *An summum imperium haberi potest jure temporario?* A. Tali habuere dictatores; qui intra suum tempus actus exercabant omnes, eodem jure, quo ii qui optimo jure reges essent.

X L II. *Quomodo jure usufructuario?* R. Tali jure habetur à regibus proprie dictis; tam primo electis, quam his, ordine legitimo, succendentibus.

X L III. *An & pleno jure proprietatis?* A. Ab iis qui, justobello, imperium sibi acquisiverunt; aut in quorum ditionem, sine ulla exceptione, populus aliquis se dedidit.

X L IV. *Quomodo vero imperia esse possunt in imperantis patrimonio; si liberi homines in commercio non sint?* R. Sicut libertas personalis excludit dominium; ita libertas civilis regnum, aut aliam proprie dictam ditionem: & sicut, ob subjectionem privatam, aliqui dicuntur esse non sui juris; ita & aliqui populi, ob subjectionem publicam, suæ potestatis non sunt.

XLV. *Populi bello quesui, an regi quesiti dici possunt?* A. Rex enim, ex privata sua substantia, exercitum aluisse potuit; aut ex fructibus patrimonii, principatum sequentis: qui fructus etiam ipsius proprii sunt, quamvis in patrimonium illud non nisi usumfructum habeat.

XLVI. *An regi licet populum alienare?* R. Ei qui imperium jure proprietario habet, licet jus perpetuum cives regendi alienare: regnum vero populi voluntate delatorum aliam esse rationem presumitur.

XLVII. *Dum rex estate, aut morbo, fungi potestate sua impeditur, quorum est tutela?* R. In regnis patrimonialibus, eorum quos pater, aut propinqui, elegerint: in aliis, eorum quibus lex publica; aut, ea deficiente, consensus populi eam mandat.

XLVIII. *Si imperaturus subditis, aut Deo aliqua promittat, an eo summum desinit esse imperium?* N. Quamvis etiam ad imperii rationem pertineant: quia nec parentesfamilias, nec maritus, familiæ, aut uxori aliquid promittentes, imperio tali pravitur.

XLIX. *An summum imperium est divisibile?* A. Possunt enim unius imperii partes plures diversi tenere: potest populus regem eligens, quodam sibi reservare actus, aliosque regi pleno jure deferre.

L. *An partitio fit potestatis, cum reges acta quadam sua nolunt esse rata; nisi à senatu,*

aut

aut alio aliquo cætu, probentur? N. Talia enim acta, si rescindantur, ipsorum imperio rescindi intelliguntur: quia hoc modo ipsi sibi cavere voluerunt, ne quid pro vera eorum haberetur voluntate, quod fallaciter esset impetratum.

L I. *An regnum immediate dividitur in plenum, & merum principatum?* N. Quia inter hæc aliquot régnum species interjectæ sunt; dum, vario modo, variæ regum potestates limitantur.

L II. *Cum quaritur de potestate ejus, qui inaequali federe jungitur, quale hic fedus intelligendum?* R. Quod, ex ipsa vi pactio-nis, prælationem quandam alteri donat ma-nentem; hoc est, ubi quis operam dare tene-tur ut alterius imperium in tuto sit, eique maiestas, aut dignitas constet.

L III. *Rex igitur, aut populus, qui hoc inaequali federe tenetur, an summum habere potest imperium?* A. Si liber maneat, nec alterius potestati subjiciatur.

L IV. *An vero alter altero non est supe-rior?* A. Auctoritate scilicet, ac dignitate: non potestate; quia alter alterius potestati non subjicitur.

L V. *Tali federe inferiores an sunt sub imperio, sub, & in, ditione, ac dignitate supe-rioris?* N. Sed tantum in parte, ac fide, & sub patrocinio; quod libertatem, cui sum-mum adhæret imperium, non tollit.

L VI. *Si*

L VI. *Si populi alicujus, aut regis, federati subditi fecisse dicantur contra fedus, quid à federato præstandum?* R. Tenetur punire qui nocuit; aut dedere ei cui est nocitum; ac operam dare ut illata damna resarciantur. Sed socio in socii subditum nullum est jus prehensionis, aut punitionis.

L VII. *Quid si ipsi populi, aut reges, accusentur?* R. Socio jus cogendi locum, ut stet federis legibus; ac, ni steterit, puniendi.

L VIII. *Si socii, qui in ejusdem populi, aut regis, fide sunt, litigent inter se?* R. In federe aequali, solent controversiæ deferri ad conventum sociorum, quos scilicet res non tangit; aut alioqui ad arbitros; aut etiam federis principem, tanquam communem arbitrum.

L IX. *Ad quos in federe inequali?* R. Plerumque conveniri solet, ut controversiæ apud federe superiorem disceptentur.

L X. *Si subditi de eorum injuriis, in quorum potestate sunt, conquerantur?* R. In hac specie jus cognoscendi nullum est sociis.

L XI. *An summum habere possunt imperium, qui certum quid pensitant?* A. Sive id faciant ad redimendas injurias, sive ad tutelam comparandam; quanquam infirmitatis confessio aliquid de dignitate delibet.

L XII. *An qui nexus feudali vinciuntur?* A. Nec enim obligatio personalis regi, aut populo, summi imperii jus demit; nec jus in rem summaum esse definit.

LXIII. *Jus, & ejus usus, quomodo in imperio distinguuntur?* R. Ut actus primus ab actu secundo; sic reges infantes, furiosi, captivi, jus quidem habent, sed non usum: nec enim exercere imperium possunt: quo- circa, his casibus, curatores iis dantur.

C A P. IV.

De bello subditorum in superiores.

I. *Quinam possunt bellum gerere?* R. Privati in privatos; summum imperium habentes in eos qui itidem id habent; privati in eos qui imperio summo, at non in se, utuntur; qui summum imperium habent in privatos, sibi subditos, aut non subditos.

II. *An ab inferiori adversus summam protestatem, aut ejus auctoritate agentes, armis licite sumuntur?* N. Civili enim societate instituta, jus illud resistendi promiscuum (natura licitum) est prohibitum; cum societas illa finem suum aliter non posset consequi.

III. *Quid de eo lex Hebreæ?* R. Hac suppicio mortis damnatur qui inobediens fuerit aut summo Pontifici, aut ei qui, extra ordinem, rector populi à Deo esset constitutus. Deut. xvij. 12.

IV. *Item lex Euangelica?* R. Paulus ad Rom. xiiiij. vult subjectionem, cum non resistentia:

fistentia: quia Deus ordinem illum imperandi, ut à se institutum, probat: & quia id nostro bono inservit, publicæ scilicet tranquillitati; in qua & singulorum comprehenditur.

V. *Quod si quando, nimia formidine, aut iracundia, aliisve affectibus, transversè agantur rectores, quo minus rectam ineant viam, qua ad tranquillitatem ducit?* R. Id inter minus frequentia habendum est, quæ interventu meliorum pensantur: satis autem est leges id respicere, quod plerumque accidit; utque in summa, & majori parti, profint; quam sine norma vivere, eamve cujuscunque permitti arbitrio.

VI. *An idem docet veterum Christianorum consuetudo?* A. Quanquam enim pessimi sèpe homines imperium Romanum tenuerunt; nec defuerunt qui, obtentu adjuvandæ reipublicæ, iis fese opponerent; nunquam tamen eorum conatibus se adjunxerunt Christiani.

VII. *An vero magistratibus minoribus non est jus resistendi injuriis summarum potestatum?* N. Superiorum enim respectu, & ipsi privati sunt: coramque gubernandi facultas ita summæ potestati subjicitur, ut quicquid contra voluntatem summi imperantis faciant, id defectum sit ea facultate; ac proinde pro actu privato habendum.

VIII. *Quid*

VIII. *Quid si grave sit ac certum periculum?* R. Indiscriminatim damnandi non sunt, aut singuli, aut pars populi minor, quæ ultimo necessitatis præsidio sic utitur, ut interim communis boni respectum non deserat.

IX. *An David peccavit, ad vim arcendam armatos circum se habens?* N. Eos enim non adhibuit, nisi postquam, Jonathanis indicio, & pluribus aliis argumentis certissimis, Saulem vitæ suæ imminere compererat: neque vero urbes invadit, nec pugnandi captavit occasiones; sed latebras quærens varias, non tantum regis personæ pepercit, sed nec popularibus suis voluit nocere.

X. *An quantum Davidi licuit, licet etiam Christianis?* R. Ubi superiores, ob religionem, Christianis mortem intentant, Christus fugam concedit, iis quos officii necessitudo nulli loco alligat; extra fugam nihil.

XI. *An igitur nullo casu jus belli datur in regem, aut principem?* N. Qui enim principes sub populo sunt, si peccent in leges, ac rempublicam, non tantum vi repelliri possunt; sed & puniri morte, si id opus.

XII. *An item in regem qui imperium abdicavit?* A. Quia, post id tempus, omnia licent in eum, quæ privatum.

XIII. *Qui*

XIII. *Qui regnum alienat?* A. Ad impediendam traditionem; cum obstare possit populus, ne imperium habendi modus mutetur.

XIV. *Qui manifeste totius populi hostem se fert?* A. Voluntas enim imperandi cum voluntate perdendi simul nequeunt confitescere.

XV. *Qui partem duntaxat imperii habens, in partem non suam involat?* A. Quia cattenus imperium non habet.

XVI. *Si, in delatione imperii, resistendi libertas, certis casibus, reservata sit?* A. Rententa enim semper est aliqua libertas naturalis, & exempta imperio regio.

XVII. *Invasori alieni imperii an parendum?* R. Quamdiu durat injuste possidendi causa, actus imperii quos exercet, vim habere possunt obligandi; cum omnino probabile sit, eum, qui jus imperandi habet, id malle, interim rata esse quæ imperat; quam, legibus judiciisque sublati, summam induci confusionem.

XVIII. *Si non sint ita necessaria; ac pertineant ad raptorem in iniqua possessione confirmandum?* R. Parendum non est, si sine gravi periculo possit non pareri.

XIX. *Si bello injusto imperium arripuerit; neque pactio ulla secuta sit, aut fides data; sed sola vi retineatur possessio?* R. Manet belli jus; ac proinde in eum licet, quod in hostem; qui à quolibet etiam privato potest occidi.

XX. *Quo-*

XX. *Quomodo id licet ex lege antecedente?* R. Si ante invasionem lex publica existiterit, unicuique potestatem faciens occidendi eum, qui certum aliquod, sub aspectum cadens, ausus fuerit.

XXI. *An item ex mandato jus imperandi habentis?* A. Sive is rex sit, sive senatus, sive populus; quibus & annumerandi regum puerorum tutores.

XXII. *In jure controverso quid privato faciendum?* R. Judicium sibi sumere non debet, sed sequi possessionem.

C A P. V.

Qui bellum licite gerant.

I. *Quae belli causa principalis?* R. Plenumque is cuius res agitur; in privato privatus; in publico potestas publica, maxime summa.

II. *An quis & alieni juris vindex esse potest?* A. Alteri enim prodesse, non licitum modo, sed & honestum est.

III. *Qua sunt hominum inter se vincula, qua ad mutuam opem invitant?* R. Diversa: nam & cognati ad opem ferendam coeunt; & vicini inclamatimur; & qui ejusdem civitatis sunt participes.

IV. *Hisce vero deficientibus?* R. Sufficit humanae naturae communio: cum ab homine nihil humani sit alienum.

V. *Qua*

V. *Quæ sunt instrumenta?* R. Quæ ita agunt sua voluntate, ut ea voluntas ab altera pendeat: quale instrumentum est patris filius, domini servus, subditus imperantis: sunt enim eorum partes, hi quidem ex lege, iste naturaliter.

VI. *An aliqui à bello prohibentur?* N. Jure naturæ: sed quosdam lex specialis arceret: quæ tamen cum summæ necessitatis exceptione est intelligenda.

Instit.

*Institutionum Juris**Naturalis & Gentium,**Liber Secundus.***C A P. I.***De belli causis, ac primum de de-
fensione sui, & rerum.*

L. *Quae sunt causa bellorum?* R. Aliæ utiles, sub ratione utilis; aliæ justæ, sub ratione justi moventes.

II. *Quid dicendum de bellis, sine justa causa suscepatis?* R. Eainjusta esse; sive privata fuerint, sive publica.

III. *Qua est causa justa?* R. Injuria: nulla alia.

IV. *Quot sunt bellii fontes?* R. Totidem quot actionum forenium: nam ubi deficiunt iudicia, bellum incipit.

V. *Quotuplices damnum actiones?* R. Ob injuriam nondum factam, aut ob factam.

VI. *Quomodo ob nondum factam?* R. Cum petitur cautio de non offendendo, item damni infecti: & interdicta alia ne vis fiat.

Temp.

VII. *Quo-*

VII. *Quomodo dantur actiones ob injuriam factam?* R. Aut ut reparetur, aut ut puniatur.

VIII. *Quomodo ut reparetur?* R. Quod reparandum venit aut spectat id quod nostrum est, vel fuit; unde vindicationes, & condicções quædam: aut id quod nobis debetur.

IX. *Quomodo nobis debetur?* R. Sive ex pactione; sive ex maleficio; sive ex lege: quo referenda quæ ex quasi contractu, & quasi maleficio, dicuntur; ex quibus capitib⁹ nascuntur condicções cæteræ.

X. *Quomodo datur actio ob injuriam factam, ut puniatur?* R. Factum, ut punendum, parit accusationem, & judicia publica.

XI. *Quægitur est prima causa justi belli?* R. Injuria nondum facta; quæ petit aut corpus, aut rem.

XII. *Quomodo justa belli causa est corporis defensio?* R. Si impetratur vi præsente, cum periculo vite, non aliter vitabili; etiam cum interfectione periculum inferentis.

XIII. *An hoc jus defensionis oritur ex iniustitia, aut peccato ejus unde periculum est?* R. Per se, ac primario, nascitur ex eo quod natura quemque sibi commendat.

XIV. *Siquis bona fide milites, sive me patet aliū quam sim, sive agiterur insanie aut insomniis, an tollitur jus ei resistendi?* N. Etiamli periculum inferens peccato carcat: sufficit enim quod ego non teneor id pati, sive. IV quod

quod ille intentat; non magis quam si alie-
na bestia periculum intentaret.

XV. *An & innocentes, qui interpositi im-
pediunt defensionem, aut fugam (sine qua
evadi mors non potest) transfodi aut obteri
possunt?* A. Si solam naturam spectemus:
cum apud hanc minor sit respectus societatis,
quam cura propriæ salutis: non lege Euan-
gelica, quæ alterum nobis æquat.

XVI. *An in vera defensione homo occidi-
tur ex intentione?* N. Quia mors illa hic
non eligitur, ut aliquid primario intentum,
sicut in punitione judiciali; sed ut unicum
quod eo tempore suppetit.

XVII. *Sed an impetus hoc non volens
facit?* A. Sed tamen (etiam illo tempore
quo hoc facit) debet malle tale aliquid fa-
cere, quo alter absterreatur, aut debilitetur,
quam quo intereat.

XVIII. *An igitur destinato non licet quem
occidere?* R. Interdum licet destinato id fa-
cere, unde mors aggressoris sit secutura, si
alia ratio salutis non suppetat.

XIX. *Quale hic periculum requiritur?* R.
Præsens, & quasi in puncto.

XX. *Quid si insultator arma arripiat, an
facinus occupari non potest?* R. Non potest,
ob metum qualecumque; sed si appareat
cum id facere occidendi animo: nam in mo-
ralibus punctum non invenitur sine aliqua
latitudine.

XXI. *Quod si quis vim non jam presen-
tem*

rem intentat, sed compertus sit conjurasse, aut insidiari; si venenum struere; si moliri falsum accusationem, falsum testimonium, iudicium iniquum? R. Hic non potest interfici, si aut aliter evadi periculum potest, aut non satis certum est aliter evadiri non posse: plerumque enim interposita temporis mora, ad multa remedia, ad multos etiam casus, patet.

XXII. *Quid dicendum de periculo mutilationis membra?* R. Periculum intentans occidi potest, si aliter vitari nequeat: quia damnum membra, praesertim è precipuis, grave est, & vita quasi equiparabile: adde quod vix sciri queat, an non post se trahat mortis periculum.

XXIII. *An idem licet pro pudicitia?* A. Quia communis estimatio, & lex divina, pudicitiam vitae adsequant.

XXIV. *An occidi sit laudabilis, quam occidere, etiam respectu persona multis utilis?* A. Nisi ejus officium sit vim arcere ab aliis; quales sunt socii itineris, ea lege contracti, & Rectores publici.

XXV. *An evenire potest ut invasor occidi nequeat, sine peccato?* R. Affirmat hoc lex divina, si vita ejus multis sit utilis: imo & lex naturæ, ex precepto caritatis: lex enim hæc non ea tantum spectat, quæ dicitat iustitia expletrix; sed in se etiam continet prudenter, fortitudinis, aliarumque virtutum actus, in certis circumstantiis, honestos, ac debitulos.

XXVI. Si

XXVI. *Si cui periculum immineat accipienda alapa, aut mali similis, an ei jus est id arcendi, cum cede inimici?* A. Si respi-ciatur mera justitia expletrix: quanquam enim mors & alapa sint inæqualia; tamen, quia parat me afficere injuria, is mihi eo ipso jus dat adversus se in infinitum; qua-tenus malum illud aliter à me arcere ne queo.

XXVII. *An idem licet lege Euangeli-ca?* N. Christus enim jubet alteram ala-pam accipere potius, quam adversario no-cere.

XXVIII. *Si fugiat is qui impegit alapam, an ad honorem recuperandum licet eum occi-dere?* N. Honor est opinio de excellentia: at talem ferens injuriam ostendit se excel-lenter patientem; eoque honorem auget ma-gis, quam minuit.

XXIX. *An jure divino licita est defensio cum interfectione; etiam si quis fugere possit sine periculo?* N. Fuga non est vere ignominiosa, sapienti; sed stulte id opinan-tibus.

XXX. *Si quis aliqua de nobis dixerit, que credita nostram existimationem apud bonos delibarent, an occidi potest?* N. Quia inter-fectio ista non est modus aptus ad tuendam existimationem.

XXXI. *An jure natura ad res nostras con-servandas raptor potest interfici, si ita opus sit?* A. Nam quæ inter rem & vitam est

inæqualitas, ea compensatur favore innocentis, & raptoris odio.

XXXII. *An huic non obstat caritas?* R. Non obstat per modum præcepti; nisi res sit quæ minimum valeat, ac propterea contemni mereatur.

XXXIII. *Quid de eo lex Hebrae?* R. Prohibet aliquem directe rerum causa interficere, adeoque fugientem telo prostertere, ut res recuperetur.

XXXIV. *Quid igitur licet?* R. Si in periculum vitæ adducar, licet mihi id avertere, cum periculo vitæ alienæ.

XXXV. *Sed si ipse me in discrimin adduxerim, dum rem meam cupio retinere, aut occupatam extorquere, aut furem capere?* R. Nihil obstat: in his enim nihil mihi potest imputari, qui verser in actu licto; nec cuiquam faciam injuriam; cum utar meo jure.

XXXVI. *Quomodo fur nocturnus occidi potest?* R. Si repertus fuerit cum aliquo instrumento, quo nocere possit.

XXXVII. *An quia noctu discerni nequeat, fur ne sit an sicarius; an quod noctu res minus videantur posse recuperari, quia fur ignorans sit?* N. Sed quia noctu vix est copia testium adhibendorum; atque ideo si fur occisus reperiatur, facilius creditur dicenti, furem à se interemptum, vitæ tuendæ causa.

XXXVIII. *Quid si testes adfuerint, ex quibus constet imperfectorem non fuisse adductum in vita periculum?* R. Ista præsumptio necessariæ

cessariæ defensionis cessabit; ac proinde iœ
qui occidit homicidii tenebitur.

XXXIX. *Quid de lege Euangelica dicen-
dum?* R. Vult rem esse omittendam, si
servari nequeat, sine periculo cœdis facien-
dæ; nisi forte talis aliqua res sit, ex qua vi-
ta nostra, &c familiæ nostræ dependeant, quæ
non possit judicio recuperari.

XL. *An civilis, permittens surem inter-
fici à privato, id ab omni culpa liberum pre-
stat?* R. Tollit pœnam; sed non dat jus:
quia lex non habet jus necis in omnes ci-
vies, ex quovis delicto; sed demum ex de-
lictio tam gravi, ut mortem mereatur.

XLI. *Quomodo à privatis licite suscipi-
potest singularis dimicatio?* R. Si invaser-
concedat alteri licentiam dimicandi, alioqui
cum occisurus sine dimicatione.

XLII. *An item si Magistratus duos mor-
tem meritos inter se committat?* A. Quia
licet illis spem salutis arripere.

XLIII. *Verum an is magistratus ideo pec-
eat?* A. Satius enim est sorte moriturum
eligi, si supplicium unius sufficiat.

XLIV. *Quomodo hac ad bellum publicum
aptanda?* R. Habita aliqua diversitatibus ra-
tione: cum enim in privato jus sit momen-
taneum, cessans ubi copia est judicii; pub-
licum tractum habet, & perpetuo fovetur
accedentibus novis injuriis; quia non oritur
nisi ubi non sunt, aut cessant judicia. præ-
terea in privato ferme defensio mera consi-
deratur,

deratur, cum publica etiam habeant jus ulciscendi.

XLV. *An jure gentium arma recte sumuntur, ad imminuendam potentiam crescentem, qua nimis autem nocere possit? N.* Posse enim vim pati non potest tribuere jus ad vim inferendam.

XLVI. *An juste defenduntur bellum promeriti? N.* Sed qui peccavit primum debet offerre satisfactionem ei quem laesit, viri boni arbitratu; qua rejecta, pia deum erunt arma.

C A P. II.

De his que hominibus communiter competunt.

I. *Quot modis aliquid nostrum est?* R. Aliud communi hominum jure, aliud nostro singulari.

II. *Quotuplex est jus hominibus commune?* R. Aut directe est in rem corporalem, aut ad actus aliquos.

III. *Res corporales quotuplices sunt?* R. Aut vacuae sunt a proprietate, aut jam aliorum propriæ.

IV. *Qua sunt vacua à proprietate?* R. Aliæ tales sunt ut proprietæ fieri nequeant, aliæ ut possint.

V. *Res in principio fuerunt ne alicui propria,*

pries an omnibus communes? R. Statim
mundo condito, atque iterum post diluvium
reparato, Deus humano generi generaliter
contulit jus in res hujus inferioris naturae,
quo factum ut statim quisque hominum ad
suos usus arripere posset quod vellet, & con-
sumere quae consumi poterant.

VI. An non erat quadam proprietas? R.
Talis usus juris universalis erat vice proprie-
tatis: quod enim quisque sic arripuerat, id
alter ei eripere non poterat, nisi per injur-
iam: postea vero diversa studia, artes, re-
rum distributiones, ac dominia orta sunt;
ita ut terrae etiam ipse, non in gentes modo,
sed &c in familias dividerentur.

*VII. An solo actu animi res in proprieta-
tem iverunt?* N. Sed pacto quadam, ex-
presso, per divisionem; aut tacito, per oc-
cupationem: simulaque enim displicet
communio, nec divisio esset instituta, cen-
seri debet inter omnes convenisse, ut quis-
que id haberet proprium quod occupasset.

*VIII. Mare sumptum sub ratione integrum,
aut sub ratione precipuarum partium, an
abire potest in jus proprium?* N. Quia cessat
hic causa ob quam à communione discessum
est: cum magnitudo maris ad usum omni-
bus populis sufficiat.

IX. An assignari potest alia ratio? A.
Quia occupatio non procedit nisi in re
terminata; adeoque liquida, cum per se
non terminentur, occupari nequeuat, nisi

ut contenta in re alia ; mare vero à terra
contineri nequit.

X. *Qua sunt ea qua propria fieri possunt,
sed nondum facta sunt?* R. Talia sunt loca
multa inculta adhuc, insulæ in mari, feræ,
pisces, aves.

XI. *Cum jure natura, & gentium, libe-
rum sit feras, pisces, aves venari ; an hoc
lege civili prohiberi potest, ab eo qui imperium
habet in terras & aquas ?* A. Quia lex civilis
potest libertatem naturalem circumscribere,
& vetare quod naturaliter licebat.

XII. *An aliquod jus communiter homini-
bus competit in eas res, quæ jam facta sunt
aliquorum propria ?* A. Non enim propri-
etas ita penitus absorpsit jus illud omne,
quod nascebatur ex communi rerum statu ;
ut non, in gravissima necessitate, revivisce-
ret jus illud pristinum rebus utendi, tan-
quam si communes mansissent ; cum in omni
lege summa necessitas excipiatur.

XIII. *Quomodo ?* R. Lege naturæ intro-
ductæ, ac lege civili exposita sunt, si quando
cibaria deficiunt in navigatione, tum in
commune conferri debere quod quisque
habet : defendendi mei causa, orto incendio,
me dissipare posse ædificium vicini : & funes
aut retia discindere, in quæ navis mea im-
pulsæ est.

XIV. *Si quis aliunde sumat quod ad vi-
tam suam necessarium est, an furtum com-
mittit ?* N. *Quia res omnes propriæ factæ
viden-*

videntur, cum juris primitivi benigna receptione.

XV. *An hoc sine cautione intelligendum?*
N. Sed omni modo primum tentandum, an alia ratione necessitas evadi possit; puta magistratum adeundo, aut videndo an rei usus à domino possit precibus obtineri.

XVI. *Quid si ipse possessio pari necessitate teneatur?* R. In pari cœlia melior est conditio possidentis.

XVII. *An facienda restitutio?* A. Ubi fieri poterit: quia hic quidem jus fuit utendi, non vero plenum; at restrictum cum onere restituendi, ubi necessitas cessaret.

XVIII. *Quomodo bellum pium gerenti licet occupare locum qui situs sit in solo pacato?*
R. Si certum sit periculum (non imaginarium) ne hostis eum locum invadat, & inde det damna irreparabilia: si nuda tantum loci custodia sumatur, jurisdictione, &c fructibus vero domino relictis: si id fiat animo custodiae reddendæ, simulac illa necessitas cessaverit.

XIX. *Quomodo post dominia, ex veteri communione, restat jus utilitatis innoxia?*
R. Ita ut alimenta perdere non liceat, ubi ipsi plus satis habemus: nec fontem obturare aut occultare, postquam inde quantum libet potaverimus; &c.

XX. *Flumen estne commune, an proprium?*
R. Qua flumen dicitur, est proprium ejus populi, cuius intra fines fuit; vel ejus,

in cuius ditione est populus; ita ut in flumine nascentia ejus sint, eidemque liceat molem in flumen injicere: sed qua aqua profluens, commune maneat, ut bibi possit ac hauriri.

XXI. *An terra, & flumina, & si qua pars maris in alicujus populi proprietatem venit, patere debent his qui transitu opus habent ad causas justas?* A. Quia dominii auctores censendi sunt voluisse dominium, cum receptione talis usus qui prodeisset his, illis non noceret.

XXII. *An licet negare transitum, metu multitudinis transiuntium; aut metu ab eo in quem transiens bellum justum movet?* N. Quia jus meum tuo metu non tollitur; ac varii sunt cavandi modi.

XXIII. *Si transfire volens injustum bellum moveas; sive hostes meos secum ducas?* R. Negare transitum potero: nam & in suo ipsius solo ei occurtere, atque iter impedire, fas esset.

XXIV. *An etiam mercibus transitus debetur?* A. Nemini enim jus est impediendi, quominus quæque gens commercium colat cum quacunque gente seposita: id enim permitti interest societatis humanæ.

XXV. *An ita transiuntibus mercibus, terra, amne, aut parte maris, que terre accessio dier possit, vectigalia imponi possunt ab eo qui in terra imperium habet?* N. Si onera nullum habent respectum ad illas merces: sed

sed si, aut ad praestrandam securitatem mercibus, aut inter cetera etiam ob hoc onera sustinentur; ad ea compensanda vestigal aliquod imponi mercibus potest, dum modus causæ non excedatur: inde enim tributi & vestigalis justitia penderet.

XXVI. *An licere debet prateruahentibus, aut pratreuuntibus, aliquantis penitentiis valedutinis, aut alia qua de causa?* A. Nam est & hoc inter utilitates immoxias.

XXVII. *An externis, qui sedibus suis expulsi receptura quaranta, perpetua habitatio concordia est?* A. Dum subeant imperium quod constitutum est. Et que alia ad vitandas seditiones sunt necessaria.

XXVIII. *An desertum ac sterile solum advenis postulantibus concedendum?* A. Quia occupatum non censetur quod non excolitur.

XXIX. *Quotuplex est jus commune ad actus?* R. Aut simpliciter, aut ex suppositione. simpliciter, ad tales actus quibus comparantur ea, sine quibus vita commode duci nequit.

XXX. *An jus est omnibus hominibus ad haec comparanda a quo pretio?* A. Si ipsi, à quibus petuntur, non indigeant.

XXXI. *An aquam jus est ad suarum donata?* N. Quia cuique liberum est statuere quid velit acquirere aut non.

XXXII. *An in hoc iure etiam inest libertas ambiendi, & contrahendi matrimonium apud vicinas gentes?* A. Si vicorum popu-

lus aliunde expulsus alio advenerit: quia sine foemina ætatem agere plerorumque hominum naturæ repugnat; adeoque facultas uxores comparandi viris adimi non debet.

XXXIII. *Quid est jus commune ad actus, ex suppositione?* R. Ad eos, quos populus aliquis externis promiscue permittit, tanquam ex vi naturalis libertatis. sic uni populo negari non potest, quod exteris licet promiscue.

XXXIV. *An populo alicui licet cum alio populo pacisci, ut is populus sibi soli vendat certos fructus, qui alibi non nascuntur?* A. Si emtor paratus fit eos aliis vendere æquo pretio: nam aliorum non interest à quo emant quæ desiderant.

C A P. III.

De acquisitione originaria rerum, ubi de mari & fluminibus.

I. *Quot modis aliquid nostrum fit singulari jure?* R. Acquisitione originaria, aut derivativa: illa olim etiam fieri potuit per divisionem, cum genus humanum coire posset; nunc tantum per occupationem.

II. *Qua occupari possunt?* R. Proprie quæ nullius sunt: inque his imperium, & dominium, quatenus ab imperio distinguitur.

III. *Qua*

III. *Qua sunt materia subjacentes imperio?* R. Primaria, sive persona; & secundaria, sive locus, qui territorium dicitur.

IV. *An dominium tantum datur in eo qui ratione utitur?* A. Si solum jus naturæ spectatur: sed ob utilitatem communem, jus gentium introduxit, ut & infantes, & furiosi, dominia possint accipere & retinere; personam illorum interim quasi sustinente humano genere.

V. *An flumina occupari potuerunt?* A. Quanquam nec supra, nec infra, includuntur territorio; sed cohærent cum aqua superiori, & inferiori, aut cum mari: quia sufficit majorem partem, id est latera, clausam esse ripis; & flumen esse quid exiguum, comparatione terrarum.

VI. *An mare potuit occupari?* A. Ab eo qui terras ad latus utrumque possidet; etiamsi aut supra pateat, ut sinus; aut supra & infra, ut fretum: dum modo non ita magna sit pars maris, ut cum terris comparata, videri non possit earum portio.

VII. *An occupari potest à pluribus?* A. Si duo, vel plures, mare intersitum pariter occupare voluerint: quod enim uni populo aut regi licet, idem licere videtur duobus & pluribus: nam sic occupata sunt, ac deinde divisa, flumina quæ duos populos interluunt.

VIII. *An à populis occupatum est?* R. In partibus cognitis Romano imperio, à pri-

mis temporibus ad Justinianum usque, juris gentium fuit, ne mare à populis occuparetur; etiam quod jus piscandi attinet.

X. *An ex ratione naturali prouenit, quod mare eo sensu non sit occupatum, aut non potuerit jure occupari?* N. Sed ex instituto: quia non repugnat iuri naturæ, ut portio maris, inclusa littoribus, fiat ejus eorumve, cujus quorumve sunt littora.

X. *Si quibus in locis jus illud gentium de mari receptum non esset, aut sublatum, an mare colligi posset occupatum, ex eo solo quod populus terras occupari?* N. Quia non sufficit actus animi, sed actu externo est opus, unde occupatio possit intelligi: & si possessio, ex occupatione nata, ostendatur, mare redit ad veterem naturam, id est usum communem.

XI. *Qui mare occupavit, an potest impedire navigationem inerem, & innoxiam?* N. Cum nec per terram talis transitus prohiberi possit; qui minus solet esse necessarius, & magis noxius.

XII. *Quid de sola imperio dicendum?* R. Facilius potuit procedere ut solum imperium in maris partem occuparetur, sine alia proprietate: neque jus gentium obstat.

XIII. *Quomodo acquiritur imperium in maris portionem?* R. Eadem ratione quam alia imperia; ratione personarum, & ratione territorii. illa, si aliquo in loco maris se habeat classis, qui maritimus est exercitus:

citus: ratione territorii, quatenus ex terra cogi possunt, qui in proxima maris parte versantur, nec minus quam si in ipsa terra reperirentur.

XIV. *Quomodo vediagl equum imponi potest navigantibus?* R. Quando quis in se recipit onus tuendæ navigationis, juvandæque per ignes nocturnos, & brevium signa.

XV. *Cum populis alter alteri populo se obstringit, ne ultra certum terminum naviget, an hac docent occupationem maris, aut juris navigandi?* N. Populi enim pacis possunt decedere de jure quod proprie sibi competit, & quod cum omnibus hominibus commune habent, in gratiam ejus cuius interest.

XVI. *Quot sunt agrorum genera?* R. Tria: divisum & assignatum, quod manufactos limites habet pro finibus; assignatum per universitatem, sive mensura comprehendens, puta per centurias ac jugera; & arcifinium, fines habens arcendis hostibus idoneos, id est naturales, ut flumina & montes.

XVII. *Cum flumen cursum mutat, an simul imperii terminos mutatur; & an que flumen adjectum cedunt iis quibus adiecta sunt?* R. In duobus primis agrorum generibus nihil de territorio mutatur, etiamsi flumen cursum mutet; & si quid alluvio adjectum, id occupantium imperio accedet.

XVII. *Qua ratio in arcifiniis?* R. Flumen mutato paulatim cursu, mutat & fines territorii; & quicquid parti alteri adjecit, sub ejus imperio est, cui adjectum est: quia eo animo populus uterque imperium occupasse primitus creditur, ut flumen sua medietate eos dirimeret, tanquam naturalis terminus.

XIX. *Quid si alveum mutaverit annis?* R. Hoc non habebit locum: nam flumen, etiam qua imperia disterminat, non consideratur nude qua aqua; sed qua alveo tali fluens, ripisque talibus inclusa: at deserto alveo veteri, non est idem quod fuit ante. & sicut, si flumen exaruisset, imperii terminus maneret medietas alvei, qui proxime fuisset; ita mutato alveo idem observandum.

XX. *An flumen totum uni parti possit accedere?* A. Si ripæ alterius imperium cœperit serius, & occupato jam flumine; aut si eum in modum res pactionibus sit definita.

XXI. *Quomodo datur originaria acquisitione rerum earum qua dominum habuerant, sed habere desierunt?* R. Si derelictæ sint, aut domini defecerint; quia hæc redierunt in eum statum, in quo primum res fuerant.

C A P. IV.

De derelictione presumta, & eam sequuta occupatione: & quid ab usucapione & præscriptione differat.

I. *Quomodo aliquid derelictum intelligitur?* R. Verbis, factis, & non factis. Verbis, quibus actus animi rem abdicantis sufficierunt indicantur.

II. *Quomodo factis?* R. Si aliquid abjiciatur: nisi ea sit rei circumstantia, ut censeri debeat abjectum temporis causa, & requirendi animo.

III. *Quomodo non factis?* R. Ut consentire videatur, qui sciens & præsens tacet; nisi circumstantiae ostendant eum metu, vel alio casu impediri quominus loquatur.

IV. *An qui rem suam scit ab alio teneri, nec quicquam contradicit multo tempore?* A. Quia is tacuisse videtur, ideo quod eam rem amplius esset nolle in suarum rerum numero: nisi alia causa manifeste appareat.

V. *Quare requiruntur ut silentium valeat ad presumendam derelictionem?* R. Ut silentium sit scientis, & ut sit libere volentis: nam agere nescientis, est non agere; ideoque caret effectu; & voluntatis conjectura cessat, ubi appetit causa alia.

VI. *Qua*

VI. *Quia hic habetur ratio temporis?* R. Magna: quia fieri vix potest ut multo tempore ad alicujus notitiam nullo modo perveniat res ad aliquem pertinens: sed tamen ad hanc conjecturam, minus tempus sufficit inter praesentes, quam inter absentes.

VII. *Tempus excedens memoriam an sufficit ad rei derelicta conjecturam?* A. Nisi validissimae rationes sint in contrarium: quia tempus est moraliter infinitum.

VIII. *Non credendum tamen homines jactare quod sum est; adeoque ad eam conjecturam non videntur sufficere actus negativi, etiam cum magno temporis spatio?* R. Sed credibile non est aliquem, longo tempore, nullam plane significationem idoneam edere ejus rei, quam vult esse suam.

IX. *Imperium vero quis non facile relinquit.* R. At imperia tandem aliquando constitui in certo, &c extra controversiae alciam, humanæ societatis interest; adeoque conjecturæ, hanc adjuvantes, favorabiles putandæ sunt.

X. *An hac res est posita in sola presumptione?* N. Sed iure gentium voluntario introducta est hæc lex, ut possessio memoriam excedens, nec interrupta, nec interpellata provocacione ad arbitrum, dominium omnino transferret.

XI. *An nondum natus jus suum tacite potest decedere tali derelictione?* R. Nullum est jus ejus qui nondum natus est: adeoque mutata

mutata populi voluntate, jus imperandi potest ab alio occupari, ut derelictum.

XII. *An regi adversus regem, & populo libero adversus populum liberum, jus acquiri potest apprehensione?* A. Non tantum expressio consensu, sed & derelictione; quam apprehensio sequitur, & ex qua vim novam capit.

XIII. *An alicujus populi verus rex amittere potest regnum, & populo subjici?* A. Sic etiam qui revera non est rex, sed princeps tantum, potest fieri rex cum summo imperio; & summum imperium dividi inter populum & regem, quod antea penes alterutrum in solidum erat.

XIV. *An lex de usucapione, aut prescritione, condita ab eo qui habet summum imperium, pertinet etiam ad ipsum jus imperii, & partes ejus necessarias?* N. Quia is nec potest se obligare, per modum legis, ut superioris; nec presumitur voluisse.

XV. *An in imperii delatione, populus potest exprimere voluntatem suam, quo modo ac tempore imperium amitti posset, non utendo?* A. Et hec voluntas non posset infringi à rege, etiam summum imperium obtinente: quia hoc non pertineret ad imperium ipsum, sed ad ejus habendi modum.

XVI. *An non tamen aliqua subjacent cuiusque populi legibus civilibus, de usucapione & prescriptione factis?* A. Ea quæ non sunt de natura summi imperii; nec ad eam pertinent,

tinent, ut proprietates naturales; sed ab ea separari possunt naturaliter, aut cum aliis communicari.

XVII. *An subditis licet se semper vindicare in libertatem, cum possunt?* N. Etiam imperia, vi parta primum, possunt accipere firmum jus, ex tacita voluntate; & voluntas potest jus dare, quod in posterum à voluntate non pendeat.

C A P. V.

De acquisitione originaria iuris in personas, jure parentum, matrimoniis, collegiis, jure in subditos ac servos.

I. **Q**uomodo jus acquiritur in personas? R. Originarie ex generatione, consensu, & delicto.

II. **Q**uomodo generatione? R. Hac utriusque parenti, patri ac matri, jus acquiritur in liberos.

III. **Q**uid si contendant inter se imperia? R. Patris imperium præfertur; ob sexus præstantiam.

IV. **Q**ua tempora in liberis distinguenda? R. Tria: primum est tempus infantiae, sive imperfecti judicii; secundum, judicii perfecti, sed dum filius pars manet familie; tertium, postquam ex ea familia excessit.

V. In

V. *In primo tempore quale jus parentum in liberos?* R. Omnes liberorum actiones subsunt parentum dominio: cum enim regere se nesciant, regendi sunt à parentibus; quia alius naturaliter inveniri nequit, cui regimen competit.

VI. *An eo tempore filius, aut filia, capax est dominii in res?* A. Et actu primo; sed exercitium impeditur, ob imperfectionem judicii.

VII. *In secundo tempore quenam actiones subsunt imperii parentum?* R. Ex quæ aliquid momenti habent ad statum familie paternæ, aut maternæ: in cæteris autem actionibus liberi habent facultatem moralem agendi, ita tamen ut semper studeant parentibus placere.

VIII. *Si quid contra sit factum, an non est irritum?* N. Quia hoc debitum non est ex vi facultatis moralis; sed ex pietate, observantia, & gratiæ rependendæ officio.

IX. *An in utroque tempore complectitur etiam jus coercendi?* A. Quatenus liberi ad officium cogendi sunt, aut emendandi.

X. *An pater potest filium oppignorare, & vendere?* A. Si necesse sit, nec suppetat alia ratio eum alendi: quia natura jus dat ad omne id, sine quo obtineri non potest quod ipsa imperat.

XI. *In tertio tempore filius an est sui juris in omnibus?* A. Semper tamen manente pietatis & observantie debita, cuius causa est perpetua.

XII. *Quæ*

XII. *Quæ alia potestas parentum in liberis?* R. Quicquid est extra hæc, id est à lege voluntaria, quæ alibi est alia.

XIII. *Quomodo jus in personas oritur ex consensu?* R. Illud venit aut ex consociatione, aut ex subjectione: maxime autem naturalis consociatio appetet in conjugio.

XIV. *An hoc imperium est commune?* N. Sed maritus est caput uxorius, in rebus conjugii & familiæ; nam uxor fit pars familie maritalis.

XV. *Quid est de natura conjugii?* R. Naturaliter est talis cohabitatio maris cum femina, quæ feminam constituit quasi sub oculis, & custodia maris.

XVI. *Quid huic accedit in homine?* R. Fides, qua conjuges invicem obstringuntur: alia legibus positivis varie exiguntur.

XVII. *An consensus parentum naturaliter requiritur ad validitatem conjugii?* N. Quia uxorem ducens & maturæ debet esse ætatis, & extra familiam abit; ita ut in hac re non subjiciatur regimini familiari.

XVIII. *Nonne officio filiorum conveniens est ut parentum consensus imperretur?* A. Nisi manifeste iniqua sit parentum voluntas: si enim filii parentibus debent reverentiam in omnibus, certe eam debent in eo negotio quod ad gentem totam pertinet: non tamen hæc filio jus admittunt, ejusve actum efficiunt nullum.

XIX. *Conjugium cum alterius uxore, aut marito,*

marito, est ne irritum? A. Quia & facultas moralis deest, sublata per prius matrimonium; & omnis effectus est vitiosus: singuli enim actus habent contrectationem r̄ci alienæ.

XX. *An illicita sunt matrimonia parentum, cuiuscunq; gradus, cum liberis?* A. Quia non potest ea reverentia præstari quam natura exigit: conjugium enim talem societatem inducit, quæ excludat necessitudinis reverentiam.

XXI. *An item sunt irrita?* A. Quia vi-
tium perpetuo adhæret effectui.

XXII. *Quomodo prohibiti sunt gradus san-
guinis, & affinitatis, Levit. xvij. expressi?* R. Hæc interdicta, non quidem veniunt à mero jure naturæ; videntur tamen ivisse in vetitum, præcepto divinæ voluntatis.

XXIII. *Præceptum hoc an solos Hebraeos obstringit?* N. Sed homines universos: quia dicitur omnibus istis populos esse pollutos; & propterea quoque terram pollutam.

XXIV. *Quare hac matrimonia vetita?* R. Quia naturalis verecundia non finit miseri ortus auctores cum sua sobole; aut in in fe ipsis, aut etiam per personas sanguine, vel nuptiali commixtione sanguinis, proxime cohærentes: item ne quarundam personarum-convictus nimis quotidianus; atque inobservatus, daret occasionem stupris & adulteriis; si tales amores possent conglutinari nuptiis.

XXV. *Lex*

XXV. *Lex de non ducendis affinibus recti gradus, & sororibus, est ne perpetua, & hominibus communis?* A. Ex quo multiplicari coeptum est genus humanum: quia nititur honestate naturali.

XXVI. *An vera sunt conjugia inter civem & peregrinam, senatorem & libertam, servum & ancillam, liberum & servam?* A. Quia in his ad ipsam conjugii naturam nihil deest.

XXVII. *Si lex humana conjugia inter certas personas contrahiri prohibeat, an matrimonium re ipsa contractum erit irritum?* N. Prohibitio vim quidem suam potest exercere per poenam, expressam, vel arbitrariam; sed factum non rescindetur.

XXVIII. *Quae sunt alia consociationes?* R. Privatae, vel publicae: & haec quidem aut in populum, aut ex populis.

XXIX. *Qualis in his est obligatio?* R. Universitas, &c ejus pars major, nomine universitatis, obligant singulos qui sunt in societate, in iis rebus ob quas consociatio quæque est instituta: alias enim negotia nulla possent expediri.

XXX. *Quod si pares sint sententiae?* R. Nihil agetur: quia ad mutationem non satis momenti est.

XXXI. *Quomodo conjungenda, aut dividenda sententia?* R. Ex jure naturæ, illæ sententiæ, quarum altera partem alterius continet, conjungendæ sunt, in eo quo convenient: non vero illæ quæ totis rebus differunt.

XXXII. *Si*

XXXII. *Si qui absentia, aut aliter, impediti jure suo uti non possunt?* R. Eorum jus accrescit præsentibus.

XXXIII. *Quinam est ordo naturalis inter socios?* R. Prout quisque in societatem venit.

XXXIV. *Quid si societas habet fundatum in re, quam non aequaliter omnes participant?* R. Tunc non tantum ordo sumendum est, ex modo participationis; sed & sententiae estimandæ sunt, ad eum modum, & proportione mensoria.

XXXV. *Consortio, qua multi patres familiarum in unum populum ac civitatem coeunt, quanta est?* R. Perfectissima; dans corpori maximum jus in partes: neque ulla est actio hominis externa, quæ non ad hanc societatem aut per se spectet, aut ex circumstantiis spectare possit.

XXXVI. *An civibus de civitate abscedere licet, non impetrata venia?* R. Non licet pragmatim; quia societas non posset subsistere: neque singulatim, si societatis intersit.

XXXVII. *Quid de exsilibus dicendum?* R. In eos nullum jus civitati.

XXXVIII. *Subjectio ex consensu qua est?* R. Aut privata, aut publica. illa multiplex, pro multiplici regiminis genere: præcipua est arrogatio, qua quis se ita dat in familiam alterius, ut ei sublit ad eum modum, quo filius maturæ ætatis subest patri.

XXXIX. *Qua subjectio alia?* R. Qua quis se dat in servitutem perfectam; quæ scilicet

debet operas perpetuas, pro alimentis, &c aliis quæ vitæ necessitas exigit.

XL. *An domini habent jus vita eorum necessaria in servos?* N. Si de plena & interna justitia sit sermo.

XLI. *In servilis conditionis hominibus auctoritas matrem sequitur?* N. Jure naturæ, si pater sufficienti ratione cognosci potest: cum, in multis animantibus, patres non minus quam matres, foetuum curam gerant.

XLII. *Unde nascitur jus dominorum in proximis servilem?* R. Ex præbitione alimentorum, eorumque quæ vitæ sunt necessaria.

XLIII. *An servis effugere licet servitum?* A. Si immanis sit domini sevitia.

XLIV. *Quæ sunt imperfecta servitutes?* R. Quæ aut in diem sunt, aut sub condizione, aut ad res certas; item ejus qui altero parente sit conditionis liberæ natus, altero servilis.

XLV. *Quæ est publica subjectio?* R. Quæ populus se in ditionem dat homini alicui; aut pluribus hominibus; aut etiam alteri populo.

XLVI. *Quæ est subjectio ex delicto?* R. Hæc nascitur etiam non accidente consensu, quoties qui meruit libertatem amittere, vi redigitur in potestatem, ab eo cui jus est exigendæ ptenæ; quo modo & singuli, subjectione privata, & populi, subjectione publica, subjiciuntur.

C A P. VI.

*De acquisitione derivativa, fatto
hominis; ubi de alienatione
imperii, & rerum imperii.*

I. *Uomodo aliquid nostrum fit acquisitione derivativa?* R. Facto hominis, aut legis. homines autem, rerum domini, possunt transferre dominium; aut totum, aut ex parte: idque est juris naturalis, post introducta dominia.

II. *Qua circa haec notanda?* R. Duo, alterum in dante, alterum in eo cui datur.

III. *Qua in dante?* R. Quod non sufficiat actus voluntatis; sed simul verba, aut alia signa externa, requirantur: quia actus internus non est congruens naturæ societatis humanæ.

IV. *Quid in eo cui datur?* R. Voluntas accipiendi, cum suo signo.

V. *An imperia etiam possunt alienari?* A. Ab eo in cuius dominio vere sunt; sive à rege, sive à populo.

VI. *An pars imperii nequit alienari, nisi pars ea consentiat, de qua alienanda agitur?* A. Nam qui in civitatem coeunt, societatem quandam contrahunt perpetuam, & immortalem, ratione partium integranti-

um; cui jus non est partes à se abscindere,
& alii in ditionem dare.

VII. *An parti jus est à corpore recedere?*
N. Nisi evidenter se aliter servare non pos-
sit: nam summa necessitas rem reducit ad
merum jus naturæ.

VIII. *Cur hac in re majus est jus partis,
ad se tuendam, quam corporis in partem?* R.
Quia pars utitur jure quo l ante societatem
initiam habuit; corpus non item.

IX. *An imperium in locum, id est pars ter-
ritorii, pura non habitata, à populo libero,
aut etiam à rege, potest alienari?* A.
Si consensus populi accedat: quia territorium
est commune populi, pro indiviso; ac pro-
inde sub arbitrio populi.

X. *An populus potest jure hereditario con-
cedere minores functiones civiles?* A. Cum
ea corporis summique imperii integritatem
non imminuant.

XI. *An item Rex?* R. Si maneamus in-
tra terminos naturales, non potest, incon-
sulto populo.

XII. *An Rex potest alienare patrimonium
populi, cuius fructus destinati sunt ad suspen-
sanda onera reipublicæ, aut regia dignitatis?*
N. Nec in totum, nec in partem: quia in
hoc non habet jus majus usufructuario.

XIII. *Quicmodo res patrimonii distingueda
ab iis rebus, qua sunt in fructu patrimonii?*
R. Sic jus exigendi vectigalia, est in patri-
monio; pecunia, ex vectigalibus procedens,
est in fructu.

XIV. *An*

XIV. *An partes patrimonii pignori opponi, ex causa, possunt a Rege?* A. Si plenum habeat imperium, id est jus, ex causa, tributa nova indicendi.

XV. *An sub alienationis genere quoque testamentum comprehenditur?* A. Quia substantia ejus est cognata dominio; eoque dato, juris naturalis.

C A P. VII.

De acquisitione derivativa, quæ fit per legem; ubi de successioneibus ab intestato.

I. *Quæque fit acquisitione derivativa, sive alienatio, quotuplex est?* R. Fit aut lege naturæ, aut lege gentium voluntaria, aut lege civili.

II. *Quotupliciter fit alienatio lege naturæ, quæ ex ipsa dominii natura ac vi sequitur?* R. Dupliciter, expletione juris, & successione. illa, quoties id quod meum nondum est, sed mihi dari debet; aut loco rei meæ, aut mihi debitæ (cum eam ipsam consequi non possum) aliud tantundem valens accipio, ad eo qui rem meam detinet, vel mihi debet.

III. *Unde oritur successio ab intestato?* R. Posito dominio, remota omni lege civili, ex conjectura voluntatis, naturalem habet originem.

IV. *At si moriens nullam voluntatis re-stationem edat?* R. Non tamen intelligi-tur ejus mentis fuisse, ut post mortem bo-na occupanti cederent; sed ejus fore, cui, ex æquitate & honestate, maxime convenie-bant.

V. *An alimenta à parentibus liberis de-bentur?* A. Si vox debiti significet id quod omitti non potest, nisi in honeste; etiam si honestas illa non ex iustitia expletrice, sed ex alio fonte, profiscatur: qui enim cau-sa est ut homo existat, is tenetur ei pro-spicere de his quæ ad vitam humanam sunt nece ssaria.

VI. *Qui liberi alendi?* R. Non tantum primi gradus, sed & secundi; & ulterioris; imo & vu'go quæsiti: quia debitum hoc est naturale.

VII. *An & parentibus alimenta debentur?* A. Sed hoc non est æque ordinariū, at-que illud: quia liberi nascuntur nihil secum adferentes unde vivant; & diutius viven-dum habeat quam parentes.

VIII. *An avi avieque ad alimenta dan-da tenentur?* N. Dum parentes existant: tenentur vero, ubi illi vel eorum alter de-fecerit.

IX. *An dicta voluntatis conjectura sem-per locum habet?* A. Nisi in diversum judi-cia suppetant; cuius generis est abdicatio; tum ex hæreditatio; item si non satis confiter-hunc illo esse genitum.

X. Quo-

X. Quomodo hoc constat? R. Mater est certa; propter partui & educationi praesentes: at de patre hujus gradus certitudo haberi non potest; qui tamen probabiliter ex conjugio constat.

XI. Quid de adoptivis, ac naturalibus dicendum? R. Illi succedunt; hi possunt adoptari.

XII. Ubi desunt liberi, quibus naturaliter deferenda est successio? R. Bona paterna, avitaque, salva debent esse generi unde veniunt: quia potius est gratiam referri ei qui benefecit, quam amico conferre beneficium.

XIII. Quod si non reperiatur is, à quo proxime bona venerunt, ejusve liberi? R. Gratia referenda parenti superioris gradus, ejusve liberis: quia his minus quidem, sed tamen post illum proxime debentur: hoc etiam modo manent intra proximos, & ejus de cuius hereditate agitur, & ejus à quo proxime bona venerunt.

XIV. Quid de bonis noviser quisvis dicendum? R. Ei qui defuncto carissimus fuisse creditur; qui scilicet gradu cognationis proxime defunctum attingit.

XV. An hac sunt jure natura necessaria? N. Sed ex diversis causis, voluntatem humanam moventibus, variari solent pactis, legibus, moribus.

XVI. Quid tenendum, quoties expressiora voluntatis indicia nulla sunt? R. Credi-

quemque id de sua successione statuisse, quod lex, aut mos habet populi.

XVII. *Quid de regnum successione dividendum?* R. Distinguuntur regna, quae pleno modo possidentur, & in patrimonio sunt, ab his quae modum habendi accipiunt ex populi consensu.

XVIII. *Quomodo ista se habent?* R. Dividi possunt, etiam inter mares & feminas; nec adoptati minus veris liberis succendent, ex presumpta voluntate: imo etiam ad eos ultimi possessoris proximos pervenient, qui primum regem sanguine non attingunt, si talis successio sit recepta.

XIX. *Si dictum sit, ne regnum dividatur?* R. Ut quisque natu est maximus, mas aut femina, regnum habebit; si non expressum sit, cui cedere debeat.

XX. *Regna facta hereditaria, libero consensu populi, quomodo deferuntur?* R. Ex presumpta populi voluntate, quod maxime expedit, probante.

XXI. *An hinc nascitur ut regnum sit individuum?* A. Quia id ad tuendum regnum, & civium concordiam, plurimum valet.

XXII. *An item ut successio stet inter eos qui descendunt a primo rege?* A. Quia ea familia ob nobilitatem electa censetur; ea que finita regnum redire ad populum.

XXIII. *Item ne succendant, nisi nati secundum patrias leges?* A. Nam naturales ad

ad contemtum patent: & nobilitas generis vere regii magis reverendos efficit reges; majorque de eis spes concipitur, quam de adoptivis.

XXIV. *Inter eos, qui pariter in hereditatem admitterentur, sive quia unius sunt gradus, sive quia in parentum gradum succedunt, an mares feminis preferendi?* A. Ideo quod mares tum ad bella, tum ad alias imperii partes, magis idonci feminis censemur.

XXV. *An inter mares (aut feminas, ubi mares deficiunt) preferendus natu maximus?* A. Quia is judicio aut perfectior jam esse, aut prius futurus creditur.

XXVI. *Estne alia quadam successio, non hereditaria?* A. Quæ linealis dicitur, in qua observari solet, non jus illud subditionis in locum, quæ representatio dicitur; sed jus transmittendi futuram successionem; ut hoc ipsum jus necessario transeat in posteros, ex primo rege venientes.

XXVII. *Quo ordine?* R. Ut primo videntur liberi ultimi possessoris primi gradus, tam qui vivunt, quam qui mortui sunt; tum vero, inter vivos & mortuos, ratio habeatur sexus primum; deinde ætatis: si prævaleat jus mortuorum, transeat ad eos qui ab ipsis descendunt; pari rursum inter pares prærogativa sexus, ac deinceps ætatis, salva semper transmissione vivorum in mortuos.

XXVIII. *Quod si liberi ejus defint?* R. Venitur ad alios qui proximi sunt; aut, si viverent, essent simili transmissione, & inter pares in eadem linea, observato discrimine sexus & etatis; ita ut ob sexum & etatem nunquam transeat de linea in lineam.

XXIX. *Quomodo bac successione lineal cognatica preferuntur filia filii, aut hi illis?* R. Filia ex filio, præfertur filio ex filia; filia ex fratre, filio ex sorore; item filius majoris fratris, fratri minori.

XXX. *Qua est alia linealis successio agnatica?* R. Duntaxat marium ex maribus; introducta ne, per seminarum matrimonia, ad peregrinum sanguinem imperium deve nireret.

XXXI. *An filius a patre ex heredari potest, ut ne in regnum succedat?* A. In regnis alienabilibus; cum à bonis aliis non differant: regnorum vero non alienabilium, quanquam hereditariorum, alia est ratio.

XXXII. *An quis, pro se & pro liberis, potest abdicare regnum, aut jus succedendi in regnum?* A. In hereditariis; at in lineali successione, patris factum nocere non potest liberis natis, aut nascituris.

XXXIII. *An de successione regni judicare potest Rex, qui nunc regnat; aut populus, sive per se, sive per judices, datos?* N. De judicio jurisdictionis: quia jurisdictione non est, nisi apud superiorem, qui hic non est: sed ad arbitrios res referenda.

XXXIV.

XXXIV. *Filius ante regni adoptionem natu-*
tus, an in regno individuo preferendus ei, qui
in regia fortuna natus est? A. Quia partem
ferreret in dividuo.

XXXV. *An nepos ex filio priore, filio po-*
steriori est preferendus? A. In lineali succe-
sione: quia mortui pro vivis habentur, in
hoc ut liberos transmittant.

XXXVI. *Quid fiet in hereditariis?* R.
In dividuis concurrent ad partes; in indi-
viduis vero (ubi subitio in locum exclusa
non est, neque semper nepos, neque sem-
per filius secundo genitus præferuntur) po-
tior erit is qui etate præcedit; at introducta
succeßione lineali agnatica, sine ulla elec-
tione, præferetur nepos; ut & in lineali cogni-
tatica.

XXXVII. *An frater superstes ultimi re-*
gis præferetur fratris majoris filio? R. Ubi
gus non est manifestum, in partem eam in-
clinandum, quæ liberos parentibus surrogat:
quia eo nos dicit æquitas naturalis, in bonis
avitis.

XXXVIII. *An defuncti fratris filius, aut*
filia, præferendus regis patruo? A. Et in li-
*neali succeßione; & in hereditaria, ubi sub-
 itio in locum mortui observatur.*

XXXIX. *An ex filio nepos?* A. Ob sexum.

XL. *An minor nepos ex filio, nepoti ma-*
jori ex filia? A. In lineali succeßione; in
hereditaria non item.

XLI. *An nepos, ex filio primo genito, fi-*
 lium

lium excludit in regnis hæreditariis? N. Etiam admissa subdictione: quia inter capaces vallet privilegium sexus.

XLII. *An filia fratri maximi natu, postponenda fratri Regis natu minori?* A. In regnis hæreditariis.

C. A. P. VIII.

De acquisitionibus, quæ vulgo dicuntur juris gentium.

I. *Ocupatio eorum que nullius sunt, qualis est acquirendi modus?* R. Juris naturalis; introducto scilicet dominio; & quamdiu lex nulla aliud constituit.

II. *An fera, silvis privatis, & pisces stagnis inclusi, aque sunt in dominio, quam qui in vivario aut piscina sunt?* A. Æque enim includuntur.

III. *Fera custodiam evadentes, & naturalem recipientes libertatem, an desinunt esse nostra?* R. Non per se, sed ob difficultem recuperationem, habentur pro derelictis; cum internosci non possint, quæ fuerint nostræ.

IV. *Qualis requiritur possessio, ad adipiscendum dominium?* R. Corporalis: nec vulnerasse sufficit.

V. *Quibus illa acquiritur?* R. Manibus & instrumentis, decipulis, retibus, laqueis.

VI. *An*

VI. *An quibuslibet instrumentis, quoris modo capta sunt in nostra potestate?* N. Sed nostris; iisque ita inclusa, ut exire inde nequeant.

VII. *An hec ita naturalia sunt, ut lege civili mutari nequeat?* N. Sunt enim haec naturalia, non simpliciter, sed pro certo rerum statu, id est, si aliter cautum non sit.

VIII. *Quomodo acquiruntur aliae res, herero carentes?* R. Eodem quo feræ: nam & haec, si naturam solam sequimur, sunt inventantis & occupantis: quia possessionis initium est corporis ad corpus adiunctio; vel manibus, vel pedibus.

IX. *Cujus sunt thesauri?* R. Naturaliter inventoris, loco moventis, & apprehendentis.

X. *Quorum sunt incrementa fluvialia?* R. In privati juris flumine ripa, aut insula nata, aut alveus derelictus, sunt privatorum; in publico, sunt populi, aut ejus cui populus dedit.

XI. *Quid si gravissima sit inundatio, neque alia signa sint qua retinendi dominii animum notent?* R. Facile præsumitur agrum habitum derelictui.

XII. *Quid de alluvione tenendum?* R. Adjectio particularum, quæ à nulla vindicari possunt, est populi; si is flumen domino occupaverit, alioqui occupantis.

XIII. *An non est proxima prædia possidentium?* A. Quia hoc iis à populo concedi

potest; & concessum videtur, si agri illi, ex parte, non habeant finem alium quam naturalem, id est flumen.

XIV. *Quid censendum de relictâ ripa, & siccata parte alvei?* R. In non occupatis, sunt occupantis: in occupatis fluminibus, populi, vel ejus cui à populo ager, ad flu men excurrens, qua talis, datus est.

XV. *Si quid eminent, cum proximis praediis ita coharens, ut tamen interjecta planities aquis superfundatur, eritne insula, an alluvio?* R. Maxime naturale est ut discretum videatur id, qua majori temporis parte navigio transiri solet.

XVI. *Cum amnis de agro meo sepe partem deterat, an non aquum est ut ejus beneficio utar?* N. Ut enim cujusque rei cum sequantur commoda, quem sequuntur incommoda, locum non habet; nisi ubi ex re nostra incommoda existunt; at hic existunt è flumine, quod alienum est.

XVII. *Acquirendi modo per genituram animalium, an naturale est ut partus ventrem sequatur?* N. Si probabili ratione de patre constet: quia quod nascitur etiam patris pars est.

XVIII. *Si materia diversorum confundatur, cujus erunt?* R. Inducetur communio, pro rata ejus quod quisque habet: quia naturaliter alius exitus non datur.

XIX. *Quid si alterius sit materia, alterius species?* R. Cum res constat materia

& specie, tanquam suis partibus; sicut communio, pro rata ejus quanti unumquodque est: quia utraque substantiae pars est.

XX. Ut rei majori res minor acquiratur, estne juris naturalis? N. Sed civilis, natura tamen non repugnante: quia lex jus habet dandi dominii.

XXI. Plantata & confita, an cadunt solo, naturaliter? N. Sed hic habet locum communio.

XXII. Bona fidei possessor quid juris habet in fructus? R. Imputandi impendia in rem facta, & operam utili; ac pro iis fructus deducendi.

C A P . I X .

Quando imperia vel dominia desinant.

I. **Q**uomodo alio, quam derelictione, dominia desinunt? R. Sublatu subjecto, in quo est imperium, vel dominium; ante alienationem expressam, vel tacitam.

II. **Q**uid si defecerit familia, que jus aliu quod habebat? R. Idem dicendum.

III. **Q**uid si populus? R. Idem.

IV. **Q**uomodo populus interire potest? R. Interitu corporis, vel eius spiritus, sive speciei.

V. **Q**uomodo corpus interit? R. Sublatissimul partibus, sine quibus nequit subsistere; vel sublata corporis ratione.

VI. Illorū

VI. *Illō modo qui interit populus?* R. Igne, aqua, terrae motu, chasmate, ferro, &c.

VII. *Qui hoc modo?* R. Si cives à societate discedant; vel sponte, ob pestilentiam, aut seditionem; vel vi, bellis distracti.

VIII. *Quando species interit?* R. Sublata juris communitate, cum cives alterius potestati subjiciantur.

IX. *Quid si populus loco migraverit, si muri tantum urbis disiecti sunt?* R. Si species maneat, populus esse non definit.

X. *Quid si gubernandi modi mutantur?* R. Idem manet populus, retinens dominium eorum quae populi fuerant, & imperium in se.

XI. *Quid si duo populi uniantur?* R. Non amittentur jura; sed communicabuntur.

XII. *Quid si dividatur civitas, qua fuerat una?* R. Plura summa imperia existunt pro uno; cum suo jure in partes singulas.

XIII. *An in imperii Romani locum Germanicum est surrogatum?* N. Sed populus Romanus idem nunc est, qui olim fuit; & imperium penes eum mansit, tanquam penes corpus, in quo esset ac viveret.

XIV. *Persona heredis an eadem censetur cum persona defuncti?* A. Quoad continuacionem dominii, tam publici, quam privati.

C A P. X.

De obligatione que ex domino oritur.

I. *Quomodo adversum nos obligatio nascitur, ex jure eo quod nobis competit in personas, aut res?* R. Ea nascitur rebus existantibus, aut non existantibus.

II. *Quomodo ex ipsis?* R. Ut is qui rem nostram in sua potestate habet, quantum in se est, teneatur efficere ut in nostram potestatem veniat.

III. *Quid de rebus non existantibus humano generi placuit?* R. Ut, si tu factus fueris locupletior ex re mea, me rem non habente, in tantum tenearis, in quantum locupletior factus es: quia plus habes, quatenus ex meo lucratus es; cum ego minus habeam.

IV. *An bona fidei possessor tenetur ad restitutionem, si res perierit?* N. Quia nec res ipsa apud eum est, nec lucrum ex re.

V. *An restituere etiam fructus existentes rei?* A. Quia qui dominus est rei, idem naturaliter dominus est fructuum rei.

VI. *An res, & fructus consumtos?* A. Si modo alias quoque tandem consumtur fuerat: nam in hoc censetur locupletior.

VII. *An fructus, quos neglexit percipere?*

N. Quia nec rem habet, nec quicquam quod rei loco succedit.

VIII. *Si talis possessor rem sibi donatam alii donaverit, an tenetur?* N. Nisi omnino sine hac re donatus tantundem fuisset; tunc enim lucrum erit, sux rei pepercisse.

IX. *An tenetur, si rem emtam vendiderit?* N. Nisi quatenus forte pluris vendiderit.

X. *An res aliena, bona fide emta, est restituenda, sine repetitione erogari pretij?* A. Nisi quatenus dominus probabiliter non potuit recipere rei sux possessionem, sine aliquo impedio.

XI. *Qui rem alienam emit, an potest eam restituere venditori, ut premium servet?* N. Quia ex quo res fuit in ejus potestate, coepit obligatio restituendi.

XII. *Qui rem habet, cuius dominus ignoratur, an naturaliter tenetur eam dare pauperibus?* N. Quia ex dominio nemo jus habet praeter dominum; qui si non appareat, tantundem est ac si non sit.

XIII. *An restituendum, quod acceptum est ob causam turpem; aut honestam, ad quam quis obligabatur?* N. Quia ratione rei nemo tenetur, nisi res sit aliena.

C A P. XI.

De promissis.

I. **A**N ex promissis jus naturaliter oritur? **A.** Quia nihil est tam congruum fidei humanæ, quam ea servare quæ inter eos placuerunt.

II. **Q**ua ad perfectam promissionem requiruntur? **R.** 1. Assertio, explicans de futuro animum qui nunc est. 2. Signum sufficiens, ad indicandam perseverandi necessitatem. 3. Signum volendi jus proprium alteri conferre.

III. **A**n ad perfecta promissionis vim requiritur usus rationis? **A.** Ideoque furiosi, amantis, &c infantis, nulla est promissio.

IV. **P**romissio fundata in presumptione falsi, se non ita habens, an habet vim? **N.** Quia promissor non consenit in promissum, nisi sub quadam conditione, quæ re ipsa non existit.

V. **A**n obligatur is, qui metu aliquid promisit? **A.** Quia hic adfuit consensus absolutus.

VI. **Q**uid si is, cui promittitur, intulerit metum injustum, atque inde secuta sit promissio? **R.** Tenetur ad liberandum promissorem, si promissor velit; ob damnum injuria datum.

VII. *Qualis debet esse materia promissi?*

R. Ut promissum sit efficax, oportet eam esse, aut esse posse, in jure promittentis: quia promissio vim accipit ex eo jure, nec ultra extenditur.

VIII. *An valent promissa facti per se illiti?* N. Quia ad illa nemo jus habet, nec habere potest.

IX. *An promissio, facta ob causam naturaliter vitiosam, ipsa natura valet?* R. Crimine non perpetrato, promissionis efficacia est in pendentibus; perpetrato, vis obligationis exseritur.

X. *Quod promittitur ob causam debitam, an eo minus debetur?* N. Nam &c sine ulla causa, promissum deberetur.

XI. *Ad modum promittendi quid requiriatur?* R. Actus externus, id est, signum sufficiens voluntatis; nutus, vox, literæ, &c.

XII. *An ep̄ per hominem alterum obligamur?* A. Si constet de nostra voluntate, qua illum elegerimus ut instrumentum nostrum.

XIII. *Quid de exercitoria & insitioria dicendum?* R. Ipso naturali jure nituntur.

XIV. *An acceptatio requiritur, ut promissio jus transferat?* A. Ita tamen ut præcedens rogatio durare intelligatur, ac vim habere acceptationis.

XV. *Sufficitne fieri acceptationem? an vero etiam innotescere debet promissori, antequam promissio plenum effectum consequatur?* R. Utro-

Utroque modo fieri potest promissio; volo ut valeat, si acceptetur; aut, volo ut valeat, si acceptatum intellexero.

XVI. *An ante acceptationem promissum licite revocatur?* A. Quia jus noadum translatum est.

XVII. *An item eo mortuo, qui leitus erat voluntatis internuncius?* A. Quia in illius verbis posita fuerat obligatio.

XVIII. *Ad confirmandam promissionem, cui error causam dedit, si re cognita promissor stare velit promisso, an sufficit actus internus?* R. Externus quidem requiritur; sed non ubique verbis factus; cum sufficiat rei retentio, ex parte ejus cui promittitur; & relatio promittentis, aut simile quid.

XIX. *Promissiones, causam expressam non habentes, an sunt irrita naturaliter?* R. Non magis quam donationes.

XX. *Qui factum alienum promisit, an tenetur ad id quod interest?* N. Si non omisit facere, quod ex sua parte facere poterat, ad id factum obtainendum.

C A P. XII.

De contractibus.

I. **C**UM varia sit divisio actuum humatorum, qui ad aliorum henninum utilitatem tendunt, quinam appellantur nomine contractuum? R. Omnes actus aliis utiles, extramere beneficos.

II. A'

II. *An natura equalitatem imperat in contractibus?* A. Et ita quidem, ut ex inæqualitate ius oriatur minus habenti.

III. *Qui cum aliquo contrahit, an tenetur significare vitia sibi nota, ejus rei de qua agitur?* A. Quia inter contrahentes propior quedam est societas, quam quas communis est hominum.

IV. *Qua debetur equalitas in voluntatis usu?* R. Ne quis metus incutiatur, contrahendi causa; aut ut dematur, si quis sit incaillus.

V. *Qua equalitas desideratur in ipso actu principalis?* R. In contractibus permutterioribus sollicite observandum, ne plus exigatur quam par est.

VI. *Quid si in re reprehendatur inequalitas, sine culpa partium?* R. Ea resarcenda; & plus habenti demendum, reddendumque minus habenti: quia utriusque tantundem tribuendum.

VII. *Qua est mensura ejus, quod res quaque valent?* R. Indigentia; & voluntas hominum, res multas non necessarias desiderans; item labores & expensas mercatorum; copia & inopia, ementium, pecunia, mercium; damnum consequens, lucrum cessans, affectus peculiaris, &c.

VIII. *Quando in venditione & emione dominium transfertur?* R. Aliquando sine traditione, ipso contractus momento; aliquando non item.

IX. *An omnia monopolia pugnant cum iure naturae?* N. Quia interdum, iusta de causa, permitti possunt à summa potestate; & à privatis institui, ex quo compendio.

X. *Quinam hic faciunt injuriam, quam reparare tenentur?* R. Qui de compacto id agunt ut res, supra pretium id quod summum nunc est, in communi pretio veadantur; aut vi, aut fraude impediunt, ne major copia importetur; aut ideo merces coemunt, ut vendant pretio, quod, venditionis tempore, sit iniquum.

XI. *An pecunia naturaliter recipit functionem?* A. In genere communi, qua comparatur ad res omnes, aut maxime necessarias: quæ estimatio, si aliud non conveniret, facienda erit tempore & loco solutionis.

XII. *In locatione & conductione, cuiusdamno sunt sterilitas, aliquique casus, usum impedientes?* R. Conductoris, cui facultas utendi est tradita: si locator alii rem locaverit, cum conductor primus re uti esset impeditus, rependet primo conductori, quicquid inde fuerit consecutus.

XIII. *Si in gratiam alterius, quid locatum vel conductum sit, alias non locandum auctorandum?* R. Res aut opera, pluris minorisve, locari, vel conduci, potest.

XIV. *Quid si una opera pluribus utilis esse possit (ut itineris suscepit) & locator pluribus se in solidum singulis obstrinxerit?* R. Poterit de singulis mercedem pascisci, quam ab

Ab uno exigeret: quia non illa opera secundo quoque utilis est, extrinsecum est contractui, qui cum primo est initus; neque respectu primi quicquam minuit de aestimatione.

XV. *Circa mutuum quaritur, an usura jure naturali sint vetita?* N. Quia pro usu rei pretium exigere illicitum non est.

XVI. *Leges humanae, qua concedunt aliquid stipulari, pro usu pecunia, aut rei alterius, an pugnant cum jure naturali, aut divino?* N. Si quidem vere stant intra compensationem ejus quod abest, aut abesse potest.

XVII. *In assecurationis contractu, unde petendum periculi pretium?* R. Ex communi aestimatione.

XVIII. *Quid si contrahentium alter sci-
verit rem, de qua agitur, periisse; aut salvam
pervenisse, quo destinabatur?* R. Contractus omnino nullus erit: quia propria materia hujus contractus est damnum, sub ratione incerti.

XIX. *In societate negotiatoria, partes in
damno & lucro, sunt ne aequales, an inaqua-
les?* R. Ubi consertur pecunia cum pecu-
nia, partes sunt aequales, si pecuniae sint a-
equales; si haec inaequales, illae quoque sicut
pro-rata.

XX. *Potest ne sociorum aliquis lucri esse
particeps, immunis damni?* R. Id præter na-
turam est societatis: potest tamen ita con-
veniri, sine injuria; eritque tum contractus mixtus, ex societate, & assecuratione.

XXI. *An*

XXI. *An quis damnum sentire potest, sine lucro?* N. *Quia societas consistere nequit sine utilitatum communione.*

XXII. *In societate navalium, adversus piratas, qua est communis utilitas?* R. *Ipsa defensio; interdum & præda.*

C A P. XIII.

De jurejurando.

I. *Quid requiritur ad jusjurandum?* R. *Animus rationis compos, ac deliberatus: adeoque non jurasse dicendus est, verba proferens jurantia, qui non putat se jurare.*

II. *An obligatur, jurare volens, ac non obligari?* A. *Quia obligatio inseparabilis est à juramento, ac necessarius ejus effectus.*

III. *Si quis deliberato protulerit verba jurantia, animo tamen non jurandi, an obligatur?* A. *Quia is actus, per se obligatorius, processit ex animo deliberato: nisi jurans credit verba aliter accipi ab eo, quicum negotium est.*

IV. *An obligat jusjurandum, dolo elicium?* N. *Si certum sit, eum qui juravit, aliquod factum supposuisse, quod revera se ita non habeat; ac non fuisse juraturum, nisi id credidisset: at standum erit verbis, si dubium sit, an non etiam sine eo idem fuisset juraturus.*

D

V. *Quo-*

V. *Quousque igitur extendenda juramenti significatio?* R. Non ultra receptum loquendi morem.

VI. *Ut valent juramentum, qualis debet esse obligatio?* R. Licit: neque ullam vires habet promissio de re illicita.

VII. *Si res quidem, qua promittitur, non sit illicita, sed impeditat majus bonum morale, an valet ius jurandum?* NA Quia Deo debemus profectum in bono, ita ut ejus libertatem eripere nobis ipsi non valeamus.

VIII. *Quid de impossibili dicendum?* R. Ad omnino impossibile nemo obligatur.

IX. *Si quid impossibile sit pro tempore, aut ex suppositione?* R. De eo obligatio est in pendenti; ita ut ex suppositione jurans teneatur operam dare quam potest, ut quod jucavit reddatur possibile.

X. *Qua jurisjurandi forma?* R. Verbis differunt, re convenit; sensum eam habere debet, ut invocetur Deus testis, aut vindicta.

XI. *Quid si nominatis rebus, personisve aliis, juratur?* R. Vera sunt juramenta.

XII. *An obligatur, qui per falsos Deos iuraverit?* A. Quia generali complexione nomen intuetur; quanquam sub falsis notis.

XIII. *Qua debet jurans?* R. Ut verba congruant animo, facta verbis: quia effectus juramenti praecipuus est praecidere controversias.

XIV. *Quando homini ex juramento ius guaritur?* R. Si talis sit materia, &c. verba ita

ita concepta, ut non ad Deum tantum, sed & ad hominem referantur.

XV. *Quomodo homo nullum jus consequitur, ita tamen ut jurans Deo obligetur stare jurjurando?* R. Si verba non respiciant hominem, jus ei conferendo; aut si quid ei possit opponi.

XVI. *An hac locum habet inter quovis?* A. Non enim sola persona respicitur, cui juratur; sed & Deus, qui ad obligationem pariendam sufficit: adeoque perjuri sunt qui prædonibus non dant pretium pactum si juratum sit: neque promittens potest fungi solutione momentanea, ita ut liceret ei, quod solvit recuperare.

XVII. *Cum, ex aliquo defectu, jus non nascitur persona, sed Deo fides obstringitur, an jurantis haeres tenetur?* N. Quia ad haeredem non transcunt ea, quæ quis debuit ex officio pietatis, gratiæ &c. neque haec pertinent ad illud, quod stricte jus dicitur inter homines.

XVIII. *Quando non tenebitur qui juravit?* R. Si, ubi jus personæ non nascitur, juramentum spectet utilitatem alicujus; atque is eam nolit: item si cesseret qualitas, sub qua quis alicui juravit.

XIX. *Quod contra juramentum sit, quando id tantum est illicitum, non simul irritum?* R. Si sola fides sit obstricta.

XX. *Quando est irritum?* R. Si jusjurandum ita sit conceptum, ut simul conti-

neat abdicationem plenam potestatis ad actum.

XXI. *An superiorum actus potest efficere ut jusjurandum, quatenus vere fuit obligatorium, non sit prestandum?* N. Quia id est juris naturalis, ac divini.

XXII. *An possunt superiores, respectu jurantis, juramentum reddere irritum, antequam juretur; & vetare ne impleatur, quod juratum est?* A. Quia inferior, qua talis, non potuit se obstringere; nisi quatenus superiori id placitum esset.

XXIII. *Quid possunt, respectu ejus cui juratur?* R. Tolleretur ab eo jus, quod ei parcum est; aut etiam, si jus desit, vetando ne quid ex tali juramento accipiat: idque vel in poenam, vel ob utilitatem publicam, ex vi supereminentis dominii.

C A P. XIV.

De promissis, contractibus, & jumentis eorum, qui summum imperium habent.

I. *A*n rex, ut subditos suos, ita seipsum quoque, potest restituere in integrum; aut contrarium irritum facere; aut à jure jurando se exsolvere? R. Leges regiae nullam habent vim in actus regis, qui regii sunt;

sunt; & adversus hos contractus locum non habet restitutio, quia venit ex jure civili.

II. *Quid si populus regem fecerit, non pleno jure; sed additis legibus?* R. Per eas leges poterunt fieri irriti actus contrarii; aut omnino, aut ex parte: quia etenus populus jus sibi reservavit.

III. *Quid dicendum de privatis actibus regis?* R. Eos factos eo animo, ut communem legum regulam sequantur: quia si non considerantur ut actus communitatis, sed ut actus partis.

IV. *An rex, ut privatus, juramentum pastest irritum reddere antecedenter?* N. Si priori juramento ipse se plane privaverit potestate tale quid jurandi.

V. *An & consequenter?* N. Quia talia habent jam antea in se exceptionem, nisi superior noluerit; quae in rege non habent locum.

VI. *Si a regibus fiant emtio & venditio, sine certo pretio; locatio & conductio, non expressa mercede; an sunt valitura?* N. Quia hi actus non fiunt a rege, qua rege; sed quasi quovis alio.

VII. *Ex promisso & contractu regis, cum subditis inito, qualis nascitur obligatio?* R. Vera ac propria, quae jus det ipsis subditis: ea enim est promissorum & contractuum natura; etiam inter Deum & hominem.

VIII. *An leges civiles etiam in rege valent?* A. Si tales sint actus, qui fiunt a rege,

ut à quovis alio : si autem sit regis ; qua regis, ad eum leges civiles non pertinent : neque tamen eo minus actio nascetur ex utrovis actu ; sed coactio non poterit sequi.

IX. *An jus quasitum subditis auferri potest per regem ?* A. In peccatum ; aut, ex vi supereminentis dominii, propter utilitatem publicam, cum compensatione.

X. *An contractus regum sunt leges ?* N. Quia ex promissis & contractibus jus nascitur adversus regem ; non ex legibus.

XI. *An ex regum contractibus tenentur successores ?* A. Si sint haeredes, & regni, & bonorum omnium : quia pro debitis defuncti bona sunt obligata.

XII. *Qui in jus regni duntaxat succedunt ; aut partim in bona, in jus regni vero in solidum, an obligantur ?* R. Non directe, qua tales ; sed indirecte, per interpositam civitatem.

XIII. *Quomodo contractus regentium obligant subditos ?* R. Si probabilem habent rationem.

XIV. *Quid dicendum de alienatione pecunie populi, aut rei alterius ?* R. Obligat similiter probabilis ratio dandi, vel alienandi ; si talia sint quæ rex, publico bono, possit alienare ; contra si non liceat.

XV. *Beneficia principum, liberaliter concessa, an possunt revocari ?* N. Si rex ea de suo faciat, quæque vim habent perfectæ donationis ; si non adsit precarii clausula : nisi, quod

quod subditos attinet; in poenam; aut ob utilitatem publicam, cum compensatione possibili: possunt vero quæ vinculum dunt taxat legis demunt, sive ulla contractu.

XVI. *An populi, aut veri reges, tenebuntur contractibus eorum; qui sine jure imperii invaserunt?* N: Quia hi non habuerunt jus obligandi populum.

C A P. XV.

De federibus ac sponsionibus.

I. *In quo differunt conventiones publicæ à conventionibus privatorum; et anni regum circa negotia privata?* R: Quid illæ fieri nequeant nisi jure imperii, majoris vel minoris.

II. *Quomodo dividenda?* R: In fedsponsiones, & pactiones alias.

III. *Quomodo federa differunt à sponsionibus?* R: Illa iussi summa potestatis fiunt: Sponsio autem est ubi hi, qui à potestate summa mandatum ejus rei non habent, aliquid promittunt quod illam proprietatem tangit.

IV. *Quotuplicia sunt fedsponsiones?* R: Aequalia, vel inaequalia.

V. *Quæ sunt aequalia?* R: Quæ utrinque se habent eodem modo.

VI. *Quæ inaequalia?* R: In quibus inaequalia promittuntur; aut ex parte digniori.

aut ex minus digna; aut cum imperii diminutione, aut sine ea,

VII. *Cujus causa fiunt federa?* R. Pacis, aut societatis causa; ad commercia; belli communitates, ac res alias.

VIII. *An jure natura cum alienis à vera religione licite federa ineuntur?* A. Quia id jus adeo commune est omnibus; ut religionis discrimen non admittat.

IX. *An jure divino veteri?* A. Nihil enim reperitur quod obstet.

X. *An & lege Euangelica?* A. Illa enim nihil hac in parte mutavit: imo magis etiam favet federibus, quibus alieni isti justa in causa subleventur.

XI. *Verum an bis non inest aliqua pravitas?* R. Non intrinseca, aut universalis; sed ex circumstantiis estimanda.

XII. *Si ex tali societate profana opes magnum sint habitura incrementum?* R. Abstinendum erit, extra necessitatem.

XIII. *Si plures bellum gerant, utri potius opem ferre debet utrique federatus?* R. Justam belli causam habenti.

XIV. *Si federati inter se committantur, causis utrinque injustis?* R. Utraque parte abstinendum.

XV. *Quod si federati in alios bellent, justa quisque de causa?* R. Si utrique mitti possint auxilia, suntmittenda.

XVI. *Si promittentis requiratur praesentia?* R. Cum ea sit individua, preferendus cum quo

quo fedus est antiquius; nisi fedus posteriorius peculiari contractu prævaleat.

XVII. *An finito tempore fedus tacite renovatum intelligi debet?* N. Nisi ex actibus, nullam aliam interpretationem recipientibus: non enim facile præsumitur nova obligatio.

XVIII. *Si pars una fedus violaverit, an poterit altera à federe discedere?* A. Nam capita federis singula conditionis vim habent.

XIX. *Quot sunt materia sponsionum?* R. Quot federum: distant enim hæc personarum facientium potestate.

XX. *Si sponsio improbetur à rege, aut civitate, qualis est obligatio?* R. Summum imperium habens nullam in partem obligatur.

XXI. *Ad quid tenentur sponsores?* Si præse tulerunt potestatem, publico nomine contrahendi, obligantur eorum bona ad id quod interest; & si ea non sufficiant, corpus ad servitutem.

XXII. *An sponsio obligas summam potestatem, ex notitia & silentio?* N. Si facta sit sub conditione, si rata haberetur à summa potestate: nam conditio non impleta nullam facit sponsionem.

C A P. XVII.

De interpretatione.

I. **C**um interni actus per se non sint spectabiles; quomodo certi aliquid statuetur, ne nulla sit obligatio; si quisque, sensum quem vellat sibi affingendo, liberare se posset? R. Ipsa dictante naturali ratione, jus est ei cui quod promissum est, promissorem cogere ad id quod recta interpretatio suggerit: nam aliqui res exitum non reperiret.

II. **Q**ua est recta interpretationis mensura? R. Collectio mentis ex signis maxime probabilibus.

III. **Q**uotuplicia ea sunt? R. Duum generum, verba, & conjecturæ aliæ: quæ aut seorsim considerantur, aut conjunctim.

IV. **Q**uomodo verba sunt intelligenda? R. Ex proprietate populari, ex usu; si nulla sit conjectura quæ ducat alio.

V. **S**i sint vocabula artium? R. Adhibenda erit artis cuiusque prudentum definitio.

VI. **Q**uando conjecturis assumptis opus est? R. Cum verba, aut verborum complexio, plures significaciones recipiunt; &c quoties in partis species quedam est repugnantiae.

VII. **Q**ui sunt loci, ex quibus voluntatis conjectura promuntur? R. Præcipui sunt ex materia, ex effectu, ex conjunctis; iisque aut origine, aut loco.

VIII.

VIII. *Quomodo ex materia?* R. Ut per inducias triginta dierum, homines reddendos, dimidiam partem navium &c. intelligantur civilium, non naturalium; vivi, non mortui; integrarum, non sectarum.

IX. *Quomodo ex effecto?* R. Si vox, ex usu receptione sumta, effectum post se traheret à ratione alienum, accipienda est interpretatio vitio carens.

X. *Quæ sunt conjuncta origines?* R. Quæ ex eadem voluntate proficiuntur, etiam si alio loco &c occasione dicta: quia in dubio voluntas creditur sibi fuisse consentiens.

XI. *Inter ea qua loco conjuncta sunt, quid vim habet præcipitam?* R. Ratio legis: si scilicet certo constet aliqua ratione, tanquam causa unica, voluntatem fuisse motam.

XII. *Quid circa vocum significaciones notandum?* R. Multarum esse plures, strictiores, laxiores.

XIII. *Quid circa ea quæ promittuntur?* R. Eorum alia esse favorabilia, alia odiosa, alia mixta aut media.

XIV. *Quæ sunt favorabilita?* R. Quæ æqualitatem in se habent, & quæ commenorem spectant utilitatem: quæ quo major, eo major est promissi favor.

XV. *Quæ odiosa?* R. Quæ partem alteram tantum, aut plus altera, onerant; quæ panam in se continent; quæ actus faciunt irritos; quæ de prioribus aliquid immutant.

XVI. *Quod si mixtum sit aliquid?* R. Id, pro magnitudine boni aut mutationis, modo favorable, modo odiosum censebitur; ita tamen ut, ceteris paribus, favor censeatur potior.

XVII. *Quomodo igitur verba sumenda sunt, in non odiosis?* R. Secundum totam proprietatem usus popularis; & si plures sint, eam quæ latissima est.

XVIII. *Quomodo in favorabilioribus?* R. Si is qui loquitur jus intelligat, aut peritorum juris consilio utatur, verba laxius sumenda, ut etiam includant significationem artis, aut quam lex dedit.

XIX. *An ad significationes plane impropias licet recurrere?* N. Nisi aliqui absurdum aliquid, aut pacti inutilitas sequeretur.

XX. *An verba quandoque strictius sumenda, quam fert proprietas?* A. Si id necessarium erit ad vitandam iniquitatem, vel absurditatem.

XXI. *Quid de odiosis dicendum?* R. In talibus etiam sermo figuratus aliquantulum admittitur, quo onus vitetur.

XXII. *Quomodo distinguenda pacta relata à personalibus?* R. Si cum populo libero actum sit, quod ei promittitur, sui natura reale est: quia subjectum est res permanens.

XXIII. *Si status civitatis in regnum mutetur?* R. Manebit fedus: quia manet idem corpus, et si mutato capite.

XXIV.

XXIV. *Si cum rege contractum sit, an statim personale erit censendum fedus? N.*
Nam plerumque persona pacto inseritur, non ut personale pactum fiat, sed ut demonstretur cum quo pactum factum est.

XXV. *Quod si pares sint in utrumque conjectura?* R. Favorabilia credentur esse realia, odiosa vero personalia.

XXVI. *An cum rege initum fedus manet, etiam si rex idem, aut successor, regno à subditis sit pulsus?* A. *Jus enim regni penes ipsum manet, utcunque possessionem amiserit.*

XXVII. *Si alieni regni invasor, volente vero rege, aut oppressor populi liberi, antequam sufficiens populi consensus accedat, bello impetratur, an eo fiet contra fedus? N. Quia hi possessionem habent, jus non habent.*

XXVIII. Præmium promissum ei qui primus ad metam pervenerit, an debetur utriusque, si simul pervenient, an neutri? R. Concurrent ad præmium.

XXIX. *Quodnam est aliud interpretandi genus ex conjecturis, extra significationem verborum?* R. Eorum quibus promissio continetur: idque duplex, extendens, vel coarctans.

XXX. *An mandatum impleri posset non per idem, sed per aliud aque utile, aut utilius quam erat id quod mandator prescriperat?* R. Id ita demum licet, si constet,

quod præscriptum erat, non præscriptum fuisse sub speciali ejus forma, sed sub conditione generaliore, quæ aliter quoque obtineri posset.

XXXI. Restringens interpretatio, extra significationem verborum quæ promissionem continent, unde pessetur? R. Aut ex defectu originario voluntatis, aut ex casus emergentis reprobantia cum voluntate.

XXXII. An promissa in se habent tacitam conditionem, si res maneat quo sunt loco? N. Nisi apertissime pateat statum rerum præsentem in unica illa ratione inclusum esse.

XXXIII. Si quo casu sequi verba pingueret cum naturalibus aut divinis præceptis, aut aque rem estimanti nimis grave atque intolerabile faretur? R. Talia eximenda sunt necessario: non enim sunt obligationis capacia.

XXXIV. An in dubio contradicimus perfectius censeri deberet, antequam scriptura confeditur, & tradita? R. Ni aliud convenerit, credendum scripturam adhiberi ut monimentum contractus, non ut substantia ejus partem: aliqui exprimi id solet.

XXXV. An contradicimus regum, & populi quantum fieri potest, interpretandi sunt ex jure Romano? N. Hoc enim nemo tenetur extra rempubl. Romanam.

XXXVI. Conditionem offerentis, an accipientis, verba accendi magis debent? R. Cum

Cum accipiens hic sit qui promittit, ejus verba formam dant negotio, si absoluta & in se perfecta sint.

C A P. XVII.

De damno per injuriam dato, & obligatione quæ inde oritur.

I. *Quid est maleficium?* R. Culpa omnis, sive in faciendo, sive in non faciendo; pugnans cum eo quod homines facere tenentur.

II. *Ex tali culpa qualis obligatio naturaliter oritur?* R. Ut damnum datum resarcatur.

III. *Quid est damnum?* R. Cum quis minus habet sue.

IV. *Quotupliciter aliquid suum est?* R. Ex mera natura; ut vita, corpus, membra, fama, honor, actiones propriæ; dominio & pactis; itemque ex lege.

V. *An quis in re tantum minus habere intelligitur?* N. Sed etiam in fructibus, qui proprie rei fructus sunt.

VI. *An spes lucri etiam estimatur ex nobis?* A. Non quidem ut illud ipsum, sed secundum propinquitatem ad actum.

VII. *Prater ipsum qui per se damnum dat, quinam aliij tenentur, faciendo?* R. Jubens, consensum requisitum adhibens, adjuvans, recep-

receptum præstans, alioque modo participans
in criminis; quique dat consilium, laudat, af-
fentatur.

VIII. *Qui, non faciendo?* R. Qui, cum
ex jure proprio dicto debeant vetare, aut
opem ferre ei cui sit injuria, id non faciunt:
quique non dissuadent, cum debeant: fa-
ctumve reticent, quod notum facere debe-
bant.

IX. *Quo ordine hi tenentur?* R. Primo
loco ii qui imperio, aut alio modo, aliquem
impulerunt ad factum: iis deficientibus,
patrator facinoris; & post eum cæteri.

X. *An in solidum, singuli?* A. Si totus
actus ab ipsis, quamquam non solis, processit.

XI. *An aliquis tantum de actu tenetur?* N.
Sed simul etiam de his quæ illum, ex vi
actus, sunt consecuta.

XII. *Ad quid tenetur injustus homicida?* R. Solyere impensas, si quæ factæ sunt in
medicos: & iis, quos occisus alere ex of-
ficio solebat, puta parentibus, uxoribus, li-
beris, dare tantum quantum illa spes ali-
mentorum, ratione habita ætatis occisi, va-
lebat.

XIII. *Qui mutilavit, aut conjectit in car-
cerem?* R. Similiter ad impensas; & ad æ-
stimationem ejus quod mutilatus, aut in-
carcerem conjectus, minus poterit lucrari.

XIV. *Adulter & adultera?* R. Non tan-
tum indemnem præstare maritum ab aliena
prole; sed & legitimis liberis rependere.

*Si quod damnum patiantur, ex concursu ita suscep*tæ* sobolis, ad hæreditatem.*

XV. *Qui virginem imminuit vi, aut fraude?* R. Rependere quanti minoris ipsi valet spes nuptiarum: imo & ducere, si ea promissione corporis usuram impetraverit.

XVI. *Fur & raptor?* R. Rem subtraetam reddere, cum suo incremento naturali; & cum sequente damno, aut cessante lucro: & si res perierit, aestimationem medianam.

XVII. *Quinam alii in hac classe ponendi?* R. Qui legitima vectigalia fraudant; qui judicio, accusatione, testimonio injustis, damnum dederunt.

XVIII. *Qui contractui, aut promissione causam dedit dolo, vi, aut metu injusto?* R. In integrum restituere eum quicum actum est: quia ille jus habuit, tum ne decipetur, tum ne cogeretur.

XIX. *An bello obtentum repeti potest?* N. Si fuerit justum: quia jure gentium talis belli metus pro justo habetur: potest vero id quod piratæ, aut latrones, metu expresserunt.

XX. *Si reges, aut magistratus, non inhibeant latrocinia & piraticam?* R. Tenentur ex neglectu; si non adhibeant ea quæ possunt, ac debent, remedia.

XXI. *Si civibus potestatem in hostem prædandi dederint; ii vero, patria relicta, diripiant amicos; neque redeant, quamvis revo-*

cati?

cati? R. In nihil amplius, quam ut noxiōs repertos puniant; aut dēdant; ac in bona raptorum jus reddī cūrent.

XXII. *Si mancipium alicuius, aut animal, aut navis, damnum dederit?* R. Sitie culpa dominus ad nihil tenetur.

XXIII. *Si damnum datum adversas hominem & famam, verberibus, consumelis, maledictis, calumniis, irrisu, aliisque similibus modis?* R. Reparandum est; culpæ confessione, exhibitione honoris, testimonio innocentiz, & similibus; etiam pecunia.

C A P. XVIII.

De legationum iure.

I. *Nec obligationes illas, quas ipsum per se*
jus gentium induxit, qua est praeiuia?
 R. Jus legationum; quo sacrosancti esse legati dicuntur.

III. *An ad omnes legatos hoc jus pertinet?*
 N. Sed ad eos, quos mittunt qui summi imperii sunt compotes inter se: nam provinciales, municipales, aliquique, noui jure gentium, sed civili reguntur.

III. *An jus legationis habent qui impari federe junguntur?* A. Cum sint sui juris.

IV. *An & qui ex parte subditi sunt, ex parte non sunt?* A. Pro ea parte qua non sunt subditi.

V. *An*

V. *An reges bella solenni vicii, & regno exuti?* N. Quia hoc, cum aliis regni bonis, perdiderunt: in bellis vero civilibus, necessitas interdum locum huic juri facit, extra regulam.

VI. *An piratae & latrones?* N. Quia civitatem non faciunt: sed tamen, fide data, illud nancisci possunt.

VII. *An legatos omnes admissi praecepit ius gentium?* N. Sed vetat sine causa rejici.

VIII. *Qui legati votari possunt?* R. Qui ab hoste armato veniunt: in quos est odium peculiare: cum causa mittendi suspecta est, aut non ex dignitate, aut temporibus convenienter: item legationes assiduae.

IX. *An legati sunt inviolabiles?* A. Ita ut, jure gentium, nec rei fieri possint, nec eorum corporibus vis inferri.

X. *Si deliquerint?* R. Delictum leve disimulandum; aut jubendus è finibus decedere legatus.

XI. *Si crimen sit atrocius, malumque speans publicum?* R. Mittendus ad mittentem; cum postulato ut puniat, aut dedat.

XII. *Si immineat periculum?* R. Retineri potest, ac interrogari; quando nulla alia ratione obviam iri potest.

XIII. *Si vim armatam intenter?* R. Occidi potest, non per modum poenæ, sed naturalis defensionis.

XIV. *Quinam, & quando, lege de non violandis legatis obligantur?* R.. Ad quos mit-

mittuntur; si admissi fuerint: quia scilicet ab eo tempore tacita intercessit pactio.

XV. *An & ii, per quorum fines legati, non accepta venia, transeunt?* N. Quinetiam, si ad eorum hostes eant, aut ab iis veniant, aut hostilia moliantur, interfici possunt.

XVI. *Si nihil sit tale, ac male tamen tractentur?* R. Non quidem jus gentium violatur; sed amicitia ac dignitas mittentis, ejusve ad quem eunt.

XVII. *Legatio apud hostes & inimicos, habetne etiam juris gentium presidium?* A. Si admissa fuerit.

XVIII. *An jure talionis interfici, aut male tractari legatus potest, ab eo veniens qui tale quid patraverit?* N. Jus enim gentium non tantum mittentis cavit dignitati; sed & ejus qui mittitur securitati; huic ergo fit injuria, quamvis non mittenti.

XIX. *An comites & vasalia legatorum etiam sancta sunt?* A. Sed accessorie, quaterius legato videtur.

XX. *Comites an vi abstrabi possunt, gravius aliquod delinquentes?* N. Sed à legato postulandum, ut eos dedit: quod si nolit, ipse compellandus est.

XXI. *An legatus habet jurisdictionem in familiam; aut jus asyli, pro quibusvis eo confugientibus?* R. Non habet jure gentium: pendet autem hoc ex concessione ejus apud quem agit.

XXII.

XXII. *Bona legati mobilia an pignoris causa, aut ad solutionem debiti, capi possunt?*
N. Nam ut plena sit legato securitas, ab eo abesse debet omnis coactio; tam quæ res ei necessarias, quam quæ personam tangit.

XXIII. *Si quid igitur debiti contraxit?*
R. Ipse compellandus erit amice; & si detrectet, is qui misit: ita ut ad postremum usurpentur ea quæ adversus debitores, extra territorium positos, usurpari solent.

C A R. XIX.

De jure sepultura.

I. *Quid porro ex jure gentium nascitur?*
R. Jus humandi mortuos.

II. *Unde id ortum?* R. Ut caveretur, ne alia animantia humano corpore pascerentur: hoc enim indignum videbatur; cum homo cæteris animantibus præstaret.

III. *Quibus debetur sepultura?* R. Non tantum amicis, sed & inimicis; imo & hostibus publicis: quia officium sepeliendi non tam homini, quam humanitati præstatur.

IV. *An & facinorosis?* A. Idque etiam lege Hebræa, Romana, aliorumque popudorum, ob id laudatorum.

V. *Lege vero Hebraæ excipiebantur, qui sibi ipsi mortem consiverant?* R. Nempe quo-

quoniam in hos aliud supplicium constitui non poterat; mortem pro supplicio non habentes.

VI. Si sepultura negetur? R. Iuste tunc bellum suscipi posse veteres censuerunt.

C A P. XX.

De paenis.

I. Consideratis factis ut possunt reparari, quomodo porro consideranda? R. Ut punienda.

II. Quid est pena? R. Malum passionis, quod ob malum actionis infligitur.

III. An aliquem pena afficere licet? A. Nam inter dicta natura, & non iniqua, hoc etiam est ut, qui malum fecit, malum ferat.

IV. Cui competit jus puniendi? R. Hoc per naturam quidem non determinatur; sed conveniens est ut punitio fiat à superiore, vel meliore, vel minus nocente.

V. An omnino puniendi nocentes? N. Multis enim innocentibus multa & Deus, & homines, condonant; ac ob id laudantur.

VI. An homo potest ab homine puniri tantum puniendi causa? N. Quia in pena bonum aliquid proponi debet, quale nullum in mera reperitur ultione.

VII. Quae sit utilitas consideranda? R. Ejus

Eius qui peccavit, cuius intererat non peccatum esse; indistincte quorumlibet.

VIII. *Quia poena primum finem respicit?*
R. Quae in emendationem constituitur; peccantem reddens meliorem, medendi modo qui est per contraria.

IX. *Quibus hac punitio competit?* R. Natura cuivis iudicio valenti, quiue ejusmodi generis, aut paribus, vitiis non tenetur.

X. *In quo sita est utilitas ejus cuius intererat non peccatum esse?* R. Ne posthac tale quid patiatur, aut ab eodem, aut ab aliis.

XI. *Quomodo prius curabitur?* R. Si delinquens tollatur; vel nocendi vires ei adimantur; vel suo malo dedoceatur delinquare.

XII. *Quomodo posterius?* R. Aperta atque conspicua, quae ad exemplum pertinet, punitione.

XIII. *Ad hos fines, & intra aqui terminos, privata vindicatio qua dirigitur an licita?* A. Sed cum in rebus nostris, & nostrorum affectu corrumpamur, constituti iudices sunt, iisque solis viadicandi potestas à civitate concessa.

XIV. *Qui procuratur utilitas indistincte quorumlibet?* R. Hoc agendo ne, qui uniuocuit, & aliis noceat; aut ne alii, impunitate illecti, aliis quibusvis molesti sint.

XV. *Quomodo?* R. Delinquentem tolleando; aut debilitando, vel constringendo, ita ut nocere nequeat; aut emendando.

XVI. *Quem penes est jurishujus potestas?*
 R. Naturaliter penes unumquemque: sed ob
 vitandas rixas, placuit hominum justis com-
 munitatibus eos diligere, quos optimos, ac
 prudentissimos esse putarent; aut fore speri-
 rent.

XVII. *Castigationes neque infamiam, ne-
 que damnum permanens relinquentes, & pro-
 atatis, aut alterius qualitatis, ratione necessa-
 riae; an repugnant preceptis Euangelicis?*
 N. Si fiant ab iis quibus lex humana permittit;
 à parentibus scilicet, tutoribus, dominis, ma-
 gistris: sunt enim hæc innocentia animorum
 remedia.

XVIII. *An ultio, quatenus duntaxat ani-
 mum dolentis exsatiat?* A. Nam & hæc illi-
 cita est naturaliter.

XIX. *An ea qua, non prateritum respi-
 ciens, careret in futurum?* R. Et hanc con-
 donari vult Christus, si lœdens probabilia det
 poenitentia testimonia.

XX. *Si haec absint?* R. Damnum haud
 nimium grave insuper habendum Christus,
 dimittendæ tunicæ præcepto, docet.

XXI. *Si dissimulatio magnum secum ferat
 periculum?* R. Ea cautione contenti esse
 debemus, quæ quam minimum noceat.

XXII. *An legi Euangelica repugnant poena
 qua publico bono consulunt, tollendo, huius coe-
 cendo nocentem, ne cui noceat; aut alios ex-
 ampli severitate deterrendo?* N. Hæc enim,
 lege Mosis imperatae, per Christum sublatæ
 non sunt.

XXIII.

XXII. *An Christiano homini privato, sive
sui, sive publici boni causa, licet poenam capi-
talem sumere de improbis?* R. Id valde in-
titum est: quanquam jure gentium non
nunquam permittatur. Unde laudandi na-
vigaturi, qui mandatis à publica potestate
instruuntur; ad persequendos piratas, si quos
in mari repererint; ut data occasione uti pos-
sint, non quasi ausu suopte, sed publice jussi.

XXIV. *An ad criminum accusationes ad-
mittendi quibus id liber?* N. Sed quibus id
muneris impositum est à potestate publica:
ut nihil quisquam faciat ad alienum sanguinem
fundendum, nisi officii necessitate.

XXV. *An se, sua sponte, ad ea publica
munera, qua de sanguine judicium habent,
licet ingerere?* N. Neque enim decet ho-
minem Christianum, jus vitæ & necis in
cives, sibi (tanquam omnium excellentissi-
mo, & cuidam Deo inter homines) deferri
æquum existimare, ac profiteri.

XXVI. *Leges humanae imperfectionem quo-
rundam permittentes, quid prestant?* R. Si
dolori indulgent, poenam humanam tollunt;
non vitium.

XXVII. *Si respiciant futuri mali pericu-
lum, ex dilatione poena?* R. Censentur jus,
ac potestatem publicam, privato concedere;
ita ut in eo privatus non sit.

XXVIII. *An omnes actus vitiosi possunt
ab homine puniri?* N. Naturæ enim huma-
næ congruum non est, ut ex actibus mere-

E inter-

internis jus, aut obligatio, nascatur inter homines.

XXIX. *An actus inevitabiles natura humana?* N. Si sunt naturae humanae simpli- citer.

XXX. *An quadam huic, & quin, inevitabilia, ob corporis concretionem in animum transeuntem; aut adultam consuetudinem?* R. Non tam in se, quam ob culpam prae- cedentem: quia aut neglecta sunt remedja, aut ultro attracti in animum morbi.

XXXI. *An peccata, qua nec directe, nec indirecte spectant ad societatem humanam, aut ad hominem alterum?* N. Talia enim sapientissimo, & quissimo, potentissimoque judici, Deo relinquenda.

XXXII. *An nolus oppositi misericordia, liberalitati, gratarum relationi, similibusque, coactionem repudiantibus virtutibus?* N. quia tunc harum virtutum actus necessarii fuerint, adeoque excellentem suum honestatis gra- dum amitterent.

XXXIII. *Quando licet ignoroscere?* R. Cum causa subsunt probabiles; cæve intrinsecæ, aut extrinsecæ.

XXXIV. *Qua esse possunt intrinsecæ?* R. Cum poena, si non injusta, dura tamen est, ad factum comparata.

XXXV. *Qua extrinsecæ?* R. Ex aliquo merito, aut alia re commendante; aut etiam spe magna in posterum.

XXXVI. *Qua pene taxatio ex merito?* R. Ultra

R. Ultra meritum nemo puniri debet: & intra meriti modum, magis aut minus, peccata puniri, pro utilitate.

XXXVII. *Quæ in merito examinanda?*
R. Causa quæ impulit, causa quæ retrahere debuit. & personæ idoneitas ad utrumque.

XXXVIII. *Quæ causa sunt impellentes?*
R. Declinandi mali impetus, & appetitus tendentes ad aliquod bonum; sive id verum sit, idque delectans, aut utile; sive imaginabile.

XXXIX. *Quomodo horum respectu meritum augetur, vel minuitur?* R. Ea quæ mortis, carceris, doloris, & summæ egestatis vitandæ causa fiunt, sunt maxime excusabilia: in reliquis, quo peccata magis abundant à natura, eo sunt foediora.

XL. *Quæ causa sunt abstrahentes à delinquendo?* R. Generaliter injustitia; quæ eo major, quo alteri majus infertur damnum: ad quam alia sepe accedunt vitia, delictum augentia.

XLI. *Cui fini consideratur persona aptitudo?* R. Aut ad considerandas causas avertentes; aut ad suscipiendos affectus, in corporis mixtura, ætate, sexu, educatione, circumstantiis actus.

XLII. *Quid hic tenendum?* R. Quo animi eligentis judicium magis impeditur, quoque magis naturalibus causis, eo delictum esse minoris.

XLIII. *Quo nos dicit caritas ejus qui
E 2 puni-*

Punitur? R. Ad minimum, intra concessum modum: nisi plurim caritas justior aliud suadeat, ob causam extrinsecam.

XLIV. Quam? R. Interdum ingens periculum, ab eo qui deliquit; plerumque exempli necessitas.

XLV. Unde hac nascitur? R. Ex generalibus invitamentis ac peccandum, quæ reprimi, nisi acribus remediis, nequeunt; suntque præcipua consuetudo, & facilitas.

XLVI. Qui ob facilitatem? R. Ob hanc lex diuina, Hebræis data, gravius punit furum de pascuo, quam de domo.

XLVII. Qui ob consuetudinem? R. Quamvis ea aliquid de culpa detrahatur; potius tamen acrimoniam ex alia parte flagitat: quoniam nimium multis grassantibus opus exemplo est.

XLVIII. An ob quavis delicta bella suscipienda? N. Nam ne leges quidem suam illam ultionem, quæ tuto, nec nisi nocentibus, nocet, omnibus culpis impendunt.

XLIX. An justum est bellum ob delicta inchoata? N. Niſi res sit gravis; & eo processum sit, ut, ex tali actu, certum sit secuturum malum, aut ingens periculum.

L. Quomodo? R. Ita ut vindicatio conjuncta sit cum cautione futuræ noxæ; aut lœſam tueatur dignitatem, aut pernicioſo exemplo occurratur.

LI. An Reges, & populi, bellum recte inferunt, ob ea qua contra jus natura fiunt;

non

non tamen adversus ipsos, ipsorumque subditos?
 A. Imo tanto honestius est alienas injurias, quam suas, vindicare; quanto in suis magis metuendum est ne quis, doloris sui sensu, aut modum excedat, aut animum inficiat.

LII. *In quos naturale bellum est?* R. In belluas, hominesque belluis similes; qui in parentes impii sunt; qui humanam carnem epulantur; qui piraticam exercent; qui in naturam delinquent.

LIII. *An bellum suscipiendum ad vindicanda delicta in Deum commissa?* R. Has noticias universales (Numen aliquod esse; & curari ab eo res hominum; adeoque collendum) qui primi tollere incipiunt, in bene constitutis civitatibus recte coerceni; imo & coerceri possunt, nomine humanae societatis, quam sine ratione probabili violent.

LIV. *Quid de ceteris notionibus dicendum?* R. Hx, Deum esse unum, incorporeum &c. non sunt ita evidentes: adeoque ipsa lex Dei, quamquam falsorum deorum cultus maxime detestatur, non tamen omnes ejus culpe convictos morte punit; sed eos demum, quorum facta circumstantiam habent singularem.

LV. *An arma licet inferre populis, id e quod Christianam religionem, sibi propositam, nolint amplecti?* N. Quia hujus religionis veritas penitus in animum admitti nequit.

nisi secretis Dei auxiliis accedentibus: quæ si negentur, negantur ob causas plerumque nobis ignotas; ac proinde humano judicio non punibiles.

LVI. *Quid de eo Christus?* R. Ipsi omnino placuit ut, ad legem suam recipiendam, nemo hujus vitæ poenit, aut earum metu, pertraheretur.

LVII. *Qui vero Christianismum docentes, aut profitentes, eam ob causam, poenis subdunt?* R. Faciunt contra ipsam rationem: nihil enim est in disciplina, per se considerata, quod humanæ societati noceat; imo nihil quod non prospicit.

LVIII. *Qui suppliciis grassantur in eos qui Christi legem pro vera habent; sed de quibusdam dubitant, aut errant, que aut extra legem sunt, aut in legè sensum videntur habere ambiguum, & ab antiquis Christianis non eundem in modum exposita sunt?* R. Periniique faciunt: quod ex antedictis, & Ju-dæorum exemplo veteri, ostenditur.

LIX. *Si gravior sit error, & qui, apud equos judices, facile possit sacra auctoritate, aut veterum consensu, revinci?* R. Cogitandum hic quoque quanta sit vis inolitæ opinionis; & quantum libertatem judicii minuat in suam cujusque sectam studium: adeo quod quanta hic sit culpa, pendet ex modo illuminationis, aliisque animi dispositiōnibus, quos hominibus pernoscere non est datum.

LX. *Si*

LX. Si qui in eos, quos Deus putant, irreverentes sunt, atque irreligiosi ? R. Justius puniuntur: cum & qualiacunque, quæ punitur, numina pejerata, à vero Numinis vindicentur.

C A P. XXI.

De pœnarum communicatione.

I. **Q**uomodo pœna transit ad eos, qui delicti sunt participes ? R. Ita ut non tam ex alieno, quam ex suo, delicto puniantur.

II. **H**is qui sunt ? R. Ferme iisdem modis in delicti partem quis venit, quo in damni dati: de quo Cap. 17.

III. **Q**uomodo Rectores aliorum in crimen veniunt ? R. Præcipue ex patientia, & receptu.

IV. **Q**ui patientia ? R. Ut delinquat qui scit delinqui; quique prohibere potest, ac tenetur, nec prohibet.

V. **R**eceptu ? R. Ut civitas, apud quam nocens degit, delinquat, si eum, ab eo cui nocitum est, paniri impedit.

VI. **I**ntutum autem civitatem, armata manu, intra alterius fines, pœna expetenda nomine, venire. R. Civitatis est ut, interpellata, pro merito puniat nocentem; aut ut eum arbitrio interpellantis permittat.

VII. *An his non obstant illa adeo predicata supplicum jura, & asylorum exempla?* N. Hæc enim ad intortunatos tantum, non ad nocentes, pertinent: puniendi vero, aut dedendi, aut movendi sunt, qui comiserunt quod societati humanæ, aut hominibus aliis, sit injiosum.

VIII. *Jus descendendi ad poenas eos qui extra territorium profugerunt, circa qua crimina usurpat?* R. Nunc fere circa ea demum, quæ statum publicum tangunt; aut quæ eximiam habent facinoris atrocitatem: minora vero mutua dissimulatione transmitti invaluit; nisi federis legibus proprius quidam convenerit.

IX. *An poena ob delictum universitatis semper exigi potest?* R. Extinctis illis, per quos ad universitatem deducebatur meritum, ipsum quoque extinguitur; ac proinde & poenæ debitum, sine merito non consistens.

X. *An delicti immunes, ob alienum delictum puniri possunt?* N. Quia obligatio ad poenam oritur ex merito: hoc autem personale est; quippe ex voluntate ortum habens, qua nihil nobis magis est proprium.

XI. *Nonne vero Deus paternam impietatem sese in posteros vindicaturum minatur?* R. Sed ipse jus dominii habet plenissimum in res, & vitam nostram, ut manus suum; quod sine ulla causa, & quovis tempore, auferre cuivis potest. Si igitur immatura morte, ac violenta, liberos rapiat, in ipsos iure dominii

dominii utitur, non poenæ; at eodem facto
gravius punit parentes.

XII. *Perduellium liberi an licite puniuntur?* R. Si quid habeant, aut exspectare possint, in quod jus proprium sit, non ipsis, sed populo, aut regi, id ipsis auferri potest jure quodam dominii; cuius tamen usus redundet in poenam eorum qui peccaverunt.

XIII. *At populum, teste Davide, innocentem Deus, ob Davidis peccatum, pestilenta confecit.* R. Sed jure plenisimi dominii; interim hæc poena non populi, sed Davidis erat; acerbissimum enim, delinquentibus regibus, supplicium est id quoq; populis infligitur.

C A P. XXII.

De causis injustis.

I. **Q**ualia sunt bella, nec justificas, nec suasorias, causas habentia? R. Ferrina.

II. Tantum suasorias, non justificas, habentia? R. Prædonum.

III. Si vicinus, nulla pactione impeditus, in suo arcem faciat, aut munitionem aliam, qua damnum aliquando dare possit, an justa erit belli causa? N. Nam adversus tales metus contrariae in suo munitiones, & si quæ sint similia remedia querenda sunt; non vis bellica.

IV. *Si negetur matrimonium, cuius laxum sit copia?* N. Quia utilitas par jus non facit cum necessitate.

V. *Si desideretur sedis mutatio?* N. Eandem propter rationem.

VI. *Licetne Inventionis titulo, sibi vendicare ea qua tenentur ab improbo, de Deo male sentiente, hebetis ingenii?* N. Inventio enim eorum est quæ nullius sunt: neque virtus moralis, aut religiosa, neque intellectus perfectio, ad dominium requiruntur.

VII. *An justa belli causa est libertatis desiderium in populo subdito?* N. Si legitima causa venerit in servitutem: contentus enim sua conditione esse debet.

VIII. *An voluntas regendi alios invitatos; quasi ad ipsorum bonum?* N. Rationis enim usum habentibus libera esse debet utilium, aut inutilium electio.

IX. *Titulus universalis imperii, Imperatori Romano adscriptus?* N. Nam stultus est hic titulus.

X. *Adscriptus Ecclesia?* N. Quia Paulus 1 Cor. v. aperte dicit, sibi jus non esse judicandi eos qui extra Christianismum sunt: jus quoque, quod Apostolis competiit judicandi, erat cœlestis, non terrestris ingenii; non per arma, & flagra, sed verbum Dei exercendum.

XI. *Episcopi, qua tales, an jus regnandi in homines, humano more, habent?* N. Nam Christus, à quo omnis ecclesiastica fluxit potestas,

potestas, regnum suum de hoc mundo esse negat.

XII. *Spes ex aliqua divinorum vaticiniorum explicatione concepta, an justam bellī causam dat?* N. *Quis enim ea interpretabitur? neque ullum jus dat prædictio; nisi expressum Dei mandatum adsit.*

XIII. *An, si quis quid debeat, non ex propria justitia, sed liberalitate, misericordia, aut virtute simili?* N. *In nobis enim jus quoddam ad hoc esse debet: nec dans beneficium ad gratiam reposcendam jus habet; quia alias contractus foret, non beneficium.*

C A P. XXIII.

De causis dubiis.

I. *Si quid, re ipsa justum, ab eo fiat qui, ex expensis omnibus, injustum id extinguimat, qualis erit actus?* R. *Vitiosus: vim enim judicatricem, humanis actionibus ducem, Deus addidit; qua contemta obbruscit animus.*

II. *Si judicium hafset?* R. *Abstinendum à re dubia.*

III. *Si alterutrum omnino faciendum?* R. *Eligendum quod minus iniquum videbitur.*

IV. *Cum animus, in rebus dubiis, post aliquod examen, non semper bareat in medio; quibus in alteram partem ducitur?* A. *Argu-*

mentis rerum, è causis, effectis, & adjunctis aliis; aut auctoritate.

V. Si ab utraque parte argumenta, sive intrinseca, sive extrinseca, sint? R. In re mediocri, videtur vitio carere posse electio, in utramvis partem ceciderit.

VI. In re gravi? R. Sumendum quod est tutius.

VII. Si de bello quaestio? R. Inter sententias alternantes vergendum ad pacem: cum ex bello plurima, etiam in innocentes, mala sequantur.

VIII. Qui bellum vitabitur? R. Colloquio, compromisso, sorte.

IX. Si, qui justam causam habere se scit, documenta, quibus possidens de possessionis in iustitia convincatur, non habeat sufficientia? R. Bellum erit illicitum: jus enim cogendi alterum, ut de possessione decedat, non habet.

X. Si neuter possideat? R. Res dividenda.

XI. Bellum, ratione habita principalium ejus motorum, an utrinque justum esse potest? N. Ut nec lis: si justum dicatur ex causa; speciali iustitiae acceptance, & quidem positiva, ad opus pertinente: quia facultas moralis ad contraria non datur, per ipsius rei naturam.

XII. An vero fieri potest, ut neuter injuste agat? A. Quia nemo injuste agit, nisi qui & scit se rem injustam agere.

C A P. XXIV.

*Monita de non temere, etiam ex
justis causis, bello suscipiendo.*

I. *Ure jam satis comperto, an bellum statim suscipiendum?* N. Plerumque enim magis pium, ac rectum, ut bellum vietetur, jus suum, maxime ad poenas, remittere.

II. *An e& nobis ipsis, nostrisque, praestandum habemus aliquando, ne ad arma veniantur?* A. Quoties ex usu non est.

III. *Libertas ne an pax preferenda?* R. Vita pluris est quam libertas; sive utrumque sumas in uno homine, sive in toto populo: omnium enim ea bonorum temporalium fundamentum est, &c aeternorum occasio.

IV. *An idem de rebus aliis expetibilibus dicendum?* A. Si oppositi mali majoris iustior, aut par, sit exspectatio.

V. *An rex, qui ob causas leves, aut ad exigendas poenas non necessarias, magnumque secum periculum trahentes, bellum suscipit, tenerur subditis ad reparationem damnorum, que inde oriuntur?* A. Neque enim prudentia tantum, aut suorum caritas, exigit ut bello periculo abstinatur; sed saepe etiam iustitia rectoria; quæ, ex ipsa regi-

minis natura, superiorum non minus ad curam pro inferioribus, quam inferiores ad obedientiam obligat.

C A P . XXV.

De causis belli pro aliis suscipiendi.

I. **Q**uae causa justa esse possunt aliis opem ferentibus? R. Eadem quae justæ sunt ei cuius res agitur.

II. **Q**ua prima est, & maxime necessaria? R. Cura pro subditis; familiari, vel civili imperio subjectis: sunt enim pars quasi rectoris.

III. **A**n semper justa subditi alicujus causa rectores, ad bella sumenda, obligat? N. Sed ita demum si id fine omnium, aut plurimum, subditorum incommodo fieri potest: officium enim sectoris est magis circa totum, quam circa partem, versari.

IV. **C**ivis innocens, ab hoste si depositur ad exitium, an deserit parentes? A. Si apparet civitatem hostium viribus multo esse imparem.

V. **A**n etiam in manus tradi, ut civitati imminens excidium visetur? R. Ipse civis se hosti tradere tenetur; non ex justitia proprie dicta, sed officio dilectionis: hoc autem omitti sine culpa nequit.

VI. **A**n idem ad hoc, quod ex caritate facere tenetur, posset cogi? A. Quia superior non

non ad ea tantum, quæ ex jure stricto debet inferior, cogere potest; sed etiam ad alia, quæ à qualibet virtute præcipiuntur.

VII. *Quinam subditis proximi sunt, ut defendi debeant?* R. Socii, in quorum fide comprehensum id est; sive in tutelam sese, & fidem, aliorum dederint; sive mutua auxilia pacti sint.

VIII. *Si boni exitus spes nulla sit, an socius socium defendere tenetur?* N. Boni enim, non mali causa contrahitur societas.

IX. *An & defendendi amici, quibus non sit promissum auxilium?* A. Habita scilicet amicitiae ratione; si facile, & sine incommmodo, possit exhiberi.

X. *An & hominibus quibusvis?* A. Hominum enim inter se conjunctio sola ad operem ferendam sufficit.

XI. *An non id, sine peccato, quandoque potest omitti?* A. Si quis aut sibi metuat, aut innocentis vitae.

XII. *An justum est bellum, pro defendendis subditis alienis, ut ab eis arceatur imperantis injuria?* A. Si manifesta sit injuria; eaque in subditos exerceantur, quæ æquo nulli probentur: tunc enim præclusum non est jus humanæ societatis.

XIII. *Si subditi vere deliquerint; ac dubia sit causa?* -N. In hoc enim instituta est imperiorum illa distributio, ut rectorum quisque in suos animadvertat.

XIV. *Societates, & militia mercenaria, sunt*

sunt ne justa? N. Si sint sine discrimine causarum: nullumque vitæ genus improbus eorum quibus ibi fas, ubi plurima merces.

XV. *An præda, & stipendii causa, militare justum?* N. Si id unice, aut præcipue spectetur: cum alioqui omnino licitum sit accipere stipendum.

C A P. XXVI.

De causis justis, ut bellum geratur ab his qui sub alieno imperio sunt.

I. *Qui sunt in consideratione parendi passi?* R. Filii familiarum, servi, subditi; etiam cives singuli, si cum civitatis suæ corpore comparentur.

II. *Quid his faciendum, si ad deliberationem adhibeantur; aut libera ipsis detur optio militandi, aut quiescendi?* R. Eadem sequi debent regulas, quas illi qui suopte arbitrio, pro se aut aliis, bella suscipiunt.

III. *Si imperetur ipsis, & causam belli credant injustam?* R. Non militandum: Deo enim potius, quam hominibus, obedirendum.

IV. *An item si dubitent?* A. Contemplative enim dubitans, activo judicio partem eligere debet tutorem.

V. *Qui*

V. *Qui carnifex juste potest damnatum occidere?* R. Si ipsi cognita sint causæ merita; aut quod quæstioni, & actis, interfuerit; aut ex rei confessione: ut satis ei constet mortem ab eo commeritam.

VI. *Si subditi dubitent, quid erit magistratus officium?* R. Hac in re ipsis parcer, sub onere tributi extraordinarii: præsertim ubi non defuturi sint alii, qui militent.

VII. *Si de causa belli dubitari possit?* R. Iniquum videtur ut Christiani inviti cogantur militare.

Insti-

*Institutionum Juris
Naturalis & Gentium,
Liber Tertius.*

C A P. I.

*Quantum in bello liceat, regulæ ge-
nerales, ex jure naturæ.*

I. **P**ostquam visum quibus, & quibus de causis, bellum gerere liceat, quid nunc expendendum? R. Quid, quantumque liceat in bello, quibusque modis. hoc autem nude spectatur, aut ex promisso antecedente: nude, ex jure naturæ primum, dein ex jure gentium.

II. *Quomodo ad ea, que ad finem juris consequendi sunt necessaria, jus habere intel- ligimur?* R. Ita ut, quo me & mea servem, liceat mihi; vi qualicunque, injuriam à me arceret.

III. *An jus nostrum ex solo belli principio spectandum?* N. Sed & ex causis subnascen- tibus: sic jus mihi est me tuendi adversus eos qui se aggregant me impetenti: bello in- justo se miscentes tenentur ad resarcienda damna; & poenæ meritum contrahunt.

IV. *Quo-*

IV. *Quomodo quedam, sine injuria, consequuntur, quæ ex proposito non licent?* R. Ut nostrum consequamur, si tantundem accipi non potest, plus accipere nobis jus est; sub obligatione tamen pretium ejus quod redundat restituendi.

V. *Quid in eos licet qui hostibus res subministrant?* R. Si ex sint ad bellum necessariæ, sunt in partibus hostium: contra vero, si nullum in bello usum habeant.

VI. *Si in bello, & extra bellum, usum habent?* R. Si tueri me non possim, nisi quæ mittantur intercipiār, jus dabit necessitas; sed sub onere restitutionis, nisi alia causa cedat.

VII. *Si juris mei executionem rerum subiectio impedierit?* R. Si hoc scire potuerit qui advexit, de damno culpa dato tenebitur.

VIII. *An dolo uti in bello licet?* A. Negativo scilicet: cum enim nec quæ scias, nec quæ velis, aperire omnia tenearis; sequitur ut dissimulare quædam, apud quosdam, id est, tegere & occultare, fas sit.

IX. *An qui in actu positivo consistit, in rebus, quæ est dissimulatio?* R. Rebus aliis uti licet, etiamsi prævideamus futurum ut alter inde falsam concipiāt opinionem; si scilicet nullum sequatur inde nōumentum illicium.

X. *An qui in sermone, qui est mendacium?* R. Non omnis usurpatio locutionis, quæ sciatur in aliud sensum accipienda, est illicta.

XI. *Quid*

XI. *Quid ad communem mendacii naturam requiritur?* R. Significationis falsitas: scilicet ut quod dicitur, scribitur, notatur, innuitur, intelligi aliter nequeat, quam in eum sensum qui à mente proferentis discrepet.

XII. *An hac laxiori notione sumtum mendacium est illicitum?* R. Ut mendacium naturaliter sit illicitum, strictior mendacii significatio differentiam aliquam propriam adjiciat necesse est.

XIII. *Quam?* R. Secundum communem gentium existimationem, nulla videtur alia dari posse præter repugnantiam cum jure, existente ac manente, ejus ad quem sermo, aut nota dirigitur.

XIV. *Quid hoc jus?* R. Judicandi libertas, quam homines colloquentes, his quibus colloquuntur debere, quasi pacto quodam tacito, intelliguntur.

XV. *Cur hoc?* R. Hæc enim, nec alia, est mutua illa obligatio, quam homines introduci voluerunt; simulatque sermone, notisque similibus, uti instituerunt. Nam sine tali obligatione, inane fuisse talē repertum.

XVI. *Cur desideratur ut, quo tempore sermo sit, jus illud subsistat, ac maneat?* R. Quia fieri potest ut jus quidem fuerit; sed sublatum sit, alio jure superveniente.

XVII. *An licitum falsum loqui apud infantes, & amentes?* A. Cum enim in illis judicii libertas non sit, non potest

est eis, circa eam libertatem, injuria fieri.

XVIII. *An cum is decipitur, ad quem sermo non est, & quem, extra sermonem, decipere licet?* A. Quia cum eo non agitur: illiusque respectu sermo non est sermo: eo que nulla est ad illum obligatio.

XIX. *Cum quis agrotantem, persuasione non vera, solatur: aut in pradio periclitanti animum addit, quo salvertur?* A. Quia certum est eum, ad quem sermo est, non modo id non ægre laturum; sed & acturum gratias: adeoque ei non fit injuria; utpote volenti: quia hic tacita voluntas pro expressa haberi debet.

XX. *Cum loquens utitur jure supereminente in sibi subditum?* A. Hoc enim jure, ipsius bono, sive proprio, sive publico, uti potest.

XXI. *Cum vitam innocentis, aut par aliquid, tueri alteri non possumus?* A. Cum enim alterius vitam servo, aliumque ab improbo facinore aверto, nemini facio injuriam.

XXII. *An admittenda interpretationes tacita; nescio, scilicet ut tibi dicam; non habeo, scilicet ut tibi dem, & similes?* N. Sic enim negare quis dici posset, qui affirmat; affirmare qui negat: nam nulla est vox quæ non recipiat ambiguum.

XXIII. *An apud hostem licitum falsiloquium?* A. Quoad afferentem sermonem; & quidem talem quæ nulli, nisi publico hosti,

hosti, noceat. N. Quoad promittentem : nam ex promissione jus speciale, ac novum, confertur ei cui sit missio.

XXIV. *Quid de his lex Christi?* R. Generofius, & Christianæ simplicitati convenientius est falsiloquio, in hostem quoque, abstinere ; cum & vaniloquentia interdicta sit.

XXV. *An licet nobis quenquam impellere ad id quod nobis licet, ipsi non licet?* N. Semper enim qui alteri peccandi causam dat, peccat ipse.

XXVI. *Si opera altrō offeratur?* R. Licet ea uti ad rem licitam.

C A P. II.

Quomodo, iure gentium, bona subditorum, pro debito imperantium, obligantur ; ubi de repressaliis.

I. *Quinam ex facto alieno tenentur?* R. Naturaliter nemo, nisi haeres : ut enim cum oneribus bona transirent, simul cum dominis rerum introductum est.

II. *Quo iure, pro debito imperantis, tenentur subditi?* R. Gentium ; ita ut teneantur, ac obligentur, res omnes, & actus, eorum qui alicui societati, aut capiti, subsunt ; pro eo quod civilis aliqua societas, aut ejus caput, praestare tenetur.

III.

III. *Quomodo hoc exercetur?* R. Præhensione hominum, & rerum.

IV. *Quando habet locum?* R. Si jus de-
negetur; si in sōtem, aut debitorem; ju-
diciūm, intra tempus idoneūm, obtineri ne-
queat; si, in re minime dubia, plane con-
tra jus judicatum sit.

V. *An ē vita obligatur?* N. Fieri tamen
potest ut, ex accidenti, occidatur qui per vitam
juris exsecutionem impedit.

VI. *An omnes subditi injuriam facien-
tis, jure gentium, pignorationi sub-
jacent?* A. Qui tales sunt ex causa permanente;
sive indigenæ, sive advenæ: non qui tran-
seundi, aut exiguae moræ causa alicubi
sunt.

VII. *Quomodo tenetur qui, non solven-
do quod debebant, aut jus reddendo, cau-
sam dederunt pignoracionibus?* R. Naturali
ac divino jure tenentur ad resarcienda
damna aliis, quibus, eam ob causam, ali-
quid decedit.

C A P. III.

*De bello justo, sive solenni, jure ge-
nium; ubi de inductione.*

I. **U**t bellum justum sit, jure gentium,
cum non sufficiat utrinque inter sum-
mas potestates geri, quid ultra requiritur? R.
Ut

Ut publice decretum sit: utque ejus rei significatio, ab altera partium, alteri facta sit.

II. *An semper id requiritur, jure natura?*
R. Non ubi vis illata arcetur; aut poena, ab eo qui deliquit, depositur; aut si dominus rei suæ manum injicere velit.

III. *An jure gentium?* A. Ad effectus illos peculiares; non quidem utrinque, sed ab altera partium.

IV. *Quotuplex est denunciatio?* R. Conditionata, ubi cum rerum repetitione conjungitur: aut pura (quæ specialiter indicatio) ubi aut bellum jam alter intulit; aut ea deliquit quæ poenam merentur.

V. *Bellum indictum an tantum indictum censemur summam habenti potestatem?* N. Sed & omnibus ejus subditis, ac sociis: cum sint ipsius accessio.

VI. *At eo bello finito, si populus, aut rex, ob auxilia suppeditata, bello sit impetendus, an opus erit nova inductione?* A. Ut effectus juris gentium sequantur: jam enim non ut accessio spectatur, sed ut quid principale.

VII. *Cur denunciatio ad effectus quosdam requiritur?* R. Ut certo constet, non privato ausu; sed utriusque populi voluntate, aut populi capitum, bellum geri.

VIII. *An bellum, simulatque indictum est, geri potest?* A. Nam indicatio nullum post sic tempus, jure gentium, requirit.

C A P. IV.

*De jure interficiendi hostis, in bello
solenni; & alia vi in corpus.*

I. *Quomodo hosti hostem ladere licet, in
bello solenni, jure gentium?* R. Ita
ut impune hoc liceat; neque puniri, ob
eam causam, quis possit, tanquam homici-
da, aut fur; nec bellum ipsi, talis facti no-
mine, ab alio inferri.

II. *Illa ladendi licentia ad qua porrigitur?*
R. Ad personas, ac res.

III. *Quinam, hoc jure, offendii, ac in-
terfici possunt?* R. Omnes qui intra fines
hostium sunt: nam ab his omnibus metui
damnum potest.

IV. *Si eo ante bellum venerint?* R. Vi-
dentur, jure gentium, pro hostibus haberri,
post modicum tempus, intra quod decedere
potuerant.

V. *Subditos hostium an ubique offendere
licet?* A. In solo proprio, in solo hostili.
in solo nullius, in mari: non in paeato al-
terius territorio; ex jure imperium istic ha-
benti competente.

VI. *Fus hoc offendendi ad quos porrigitur?*
R. Infantes, feminas, senes, captivos, suppli-
ces, se dedere volentes, sine ulla conditione
in ditionem acceptos, imo & obsides, apud
historicos interfici legas.

VII. *An veneno hostem tollere licet?* A. Jure naturæ: nihil enim refert, qui mortem meruit, quemque interficere licet, eum gladio, igne, aut veneno, interimas.

VIII. *An jure gentium?* N. Idque ob commonem utilitatem; ne pericula in bellis nimium intenderentur: utque imperantium vita, hac religione, &c metu infamie, magis tuta foret.

IX. *An spicula, & aquas, veneno inficeret?* N. Jure gentium Europæarum; & si quæ ad Europæ melioris cultum accedunt.

X. *An aquas corrumpere, ne bibi possint?* A. Hoc enim idem est ac si flumen avertatur, aut fontis venæ intercipiantur.

XI. *An hostem interficere, immisso percusso?* A. Si percussor fidem non violet: nam hostem ubivis licet occidere; nec refert quot sint qui faciant, aut patiantur.

XII. *Si fidem percussores violent?* R. Et ipsi contra jus gentium faciunt; & qui eorum opera utuntur: hoc enim permisso, eorum qui eminent nimium intenderentur pericula.

XIII. *An supra sunt permissa?* N. Jure gentium meliorum: quia efferațæ libidinis actus, neque ad securitatem perrinens, neque ad pacem, non bello magis quam pace, imponitus esse debet.

C A P. V.

De rebus vastandis eripiendisque.

I. **A**N res hostium, jure gentium, corrumpi & rapi possunt? A. Munitioes scilicet, portus, urbes, viri, naves, fructus, & si qua sunt similia: nam quos interficere licitum, eorum res eripere, & corrumpere, nequit esse illicitum.

II. *Sacra, Deo ac diis dicata, an hic excipiuntur?* N. Quæ enim sacra dicuntur, revera non excipiuntur usibus humanis, sed publica sunt; sacra autem à fine, cui destinata sunt, nominantur.

III. *Si quo in simulacro numen aliquod inesse creditatur, an id violari, aut corrampi, potest?* R. Non ab iis qui in ea convenienter persuasione: contra vero si hostes non idem sentiant.

IV. *An religiosa excipiuntur?* N. Hæc enim quoque non sunt mortuorum, sed viventium; sive populi alicujus, sive familiæ: quæ, ab hostibus capta, religiosa esse deuinunt.

V. *An mortuorum corpora?* R. Hoc male tractare est contra jus hominum sepelendorum, jure gentium introductum.

C A P. VI.

De jure acquirendi bello capti.

I. **C**irca acquisitionem rerum, bello captarum, quale jus natura? R. Ut nobis acquiramus paria ei quod, cum nobis sit debitum, aliter consequi non possumus; aut etiam quæ nocenti damnum inferunt, intra æquum pœnæ modum.

II. **Quale jus gentium?** R. Ut non tantum, ex justa causa, bellum gerens dominus fiat eorum quæ hosti eripit; sed & quis, in bello solenni; etiam sine fine, modoque.

III. **Quando res, hoc jure, capta censentur?** R. Cum ita detinentur, ut recuperandi spem probabilem alter amiserit.

IV. **Qui hoc procedit in rebus mobilibus?** R. Ut capta dicantur ubi intra fines, id est præsidia, hostium perducta fuerint.

V. **In mari naves, & alia res, quando capta censentur?** R. Recentiori jure gentium, inter Europæos populos, ubi per horas viginti quatuer in potestate hostium fuerint.

VI. **Quando agri?** R. Si mansuris munitionibus ita includuntur, ut, nisi iis expugnatis, parti alteri palam aditus non fit.

VII. **Si res quidem apud hostes sint; earum vero domini nec apud hostes, nec hostium subditi,**

diti, nec hostilis animi, an bello acquiri possunt? N. Nam ut res aliqua nostra, belli iure, fiat, requiritur ut hostium fuerit.

VIII. *Res in hostium navibus reperta an hostiles censenda?* R. Non jure gentium; sed ex præsumptione quadam: quæ tamen validis in contrarium probationibus possit elidi.

IX. *Qua hostibus per nos erepta sunt, an ea vindicari possunt ab his qui, ante hostes nostros, ea possederant, & bello amiserant?* N. Jus enim gentium hostes primum, dominio externo, dominos fecit; deinde nos.

X. *Res capta ab hostibus, bello solenni, cui acquiruntur; ipse populo, an singulis capientibus?* R. Per actus belli vere publicos acquiruntur populo: per actus privatos, quique occasione belli publici fiunt, primo, ac directe, privatis.

XI. *Agri cui acquiruntur?* R. Populo, aut ei cuius est bellum: nam hi, nisi publico actu, inducto exercitu, impositis præfidiis, capi non solent.

XII. *Cui res mobiles, & se moventes?* R. Actu privato, & extra ministerium publicum, captae singulis capientibus: nisi lex civilis aliud statuat.

XIII. *Actu publico?* R. Populo, aut ei cuius est bellum: nam hic singuli personam reipublicæ sustinent, ejusque vice funguntur: ac proinde populus, per eos, ut possessionem, ita & dominium, nanciscitur; & id, in quos vult, transfert.

XIV. Dispensanda tamen præda arbitrium
an non penes imperatorem est ? R. Permitti
id ei quandoque solet; sed ita ut actus sui
rationem populo debeat.

XV. Quid imperator ? R. Eam refert ad
ærarium; militi, ratione stipendiorum, aut
meritorum, dividit; direptionem permittit;
aliis concedit; factis partibus aliud atque
aliud statuit.

XI. Si qui socii, sine stipendio, suo sumtu,
suoque periculo, bellum gerant ? R. Quæ ca-
piunt, sua facere possunt: quia naturaliter
socius socio tenetur ad reparationem damno-
rum, quæ ob commune negotium eveniunt.

XVII. An & in subditis hoc aliquando
procedit ? A. Ubi enim non omnes, sed ali-
qui, militant, his ipsis à corpore civitatis
debetur retributio, ejus quod plus cæteris
operæ, aut sumtus, impendunt; multoque
magis dannorum: in cuius certæ retributi-
onis locum spes prædæ, totius aut partis, in-
certæ concedi debet.

XVIII. Si tam exigua sint ut publicari
digna non videantur ? R. Hæc ubique, po-
puli concessu, capientes sequi solent.

XIX. An extra territorium utriusque par-
tis, bellum gerentis, capta fiunt capientium ?
A. Jure gentium: sed in suo territorio im-
perans id prohibere potest.

C A P. VII.

De jure in captivos.

I. **Q**uam late patet servitus, iure gentium, quoad personas? R. Ita ut non solum qui se dedunt, aut servitutem promittunt, pro servis habeantur; sed omnes omnino bello solenni publico capti; corumque posteri in perpetuum.

II. **Q**uam late quoad effecta? R. Hujus juris effecta sunt infinita; ita ut in servum nihil non licere dicatur; & res omnes, quæ captæ fuerant cum persona, acquirantur domino.

III. **C**ur hac ita introducta sunt? R. Ut captores, his deliniti commodijs, à summo illo rigore, quo captos interficere licebat, libenter abstinerent.

IV. **I**n iusto bello captis an fugere non licet, nisi ad suos? N. Quia tale religionis vinculum animis non injicitur: cum hæc belli jura tantum exterius judicium spectent.

V. **E**i res suas abducant, aut laboris mercedem, si quam supra alimenta, præstari a quum est; in eorum animus furii criminis attaminetur? N. Modo ipsi tuo, aut publico, nomine nihil domino debeat.

VI. **A**n seruo licitum resistere domino, jus illud externum exsequenti? N. Alias enim jus illud inane erit; quod tamen non sola

agendi impunitate, sed & judiciorum tutela constat.

VII. *Hoc jus gentium in captivos an semper, & ubique recipiunt?* N. Servis enim istis qui, nulla sua culpa, in eam calamitatem devenerant, apud Hebræos fuit perfugium.

VIII. *An apud Christianos?* N. His enim universim placuit, bello inter ipsos orto, captos servos non fieri; ita ut vendi possint, ad operas urgeri, & alia pati quæ servorum sunt.

IX. *Cur?* R. Quia contra caritatis legem est, a miseris hominibus interficiendis, nisi minoris sc̄evitiae concessione, abduci non posse.

X. *Quid igitur ejus loco moris?* R. Captos custodire, donec persolutum sit pretium.

XI. *A quo estimandum?* R. A victore: nisi certi aliquid convenerit.

C A P. VIII.

De imperio in victos.

I. *Quomodo imperium civile victori acquiri potest, ut tantum est in rege, aut alio imperante?* R. Ita ut tunc in jus tantum ejus succedatur; nec ultra.

II. *Quomodo etiam ut est in populo?* R. Ita ut & alienare vicit id possit, sicut poterat populus.

III. *An & imperium herile in populum?*
A. Et

A. Et tunc civitas quæ fuit, civitas esse definit; sive ut accessio fiat alterius civitatis; sive ut nulli civitati adhæreat.

IV. *Quorum sunt res universitatis?* R. Eorum qui universitatem subjiciunt, si ipsi velint; etiam incorporalia jura, quæ fuerant universitatis: potest etiam victor, si populo victo jus civitatis relinquat, quædam quæ civitatis fuerant sibi sumere.

C A P. IX.

De postliminio.

I. *Quid est postliminium?* R. Jus quod nascitur, ex reditu in limen, id est, fines publicos; sive nostros, sive etiam amicorum.

II. *Quibus in pace est postliminium?* R. His qui, cum subito bellum exarsit, apud hostes reperiuntur.

III. *Quibus in bello?* R. Redeunt ii qui, antequam caperentur, liberi fuerant; recipiuntur servi, &c alia quædam.

IV. *Quando liber homo postliminio redit?* R. Si hoc animo venerit ad suos, ut eorum res sequeretur.

V. *Qua sibi acquirit?* R. Et se, &c res omnes quas habuerat apud populos pacatos: & sicut ad ipsum jura redeunt; ita &c in ipsum jura restituuntur.

VI. *An populi, qui liberi fuerant, suam*

recipiunt libertatem, si forte eos vis sociorum imperio hostili eximat? A. At si ipsa multitudo, quæ civitatem constituerat, dissoluta sit, non idem censetur populus; nec postliminio res restituitur.

VII. *Qua res in postliminio sunt?* R. Agricola; & omne jus quod solo adhaeret: sed res mobiles in præda sunt.

VIII. *An hodie jus postliminii in usu est?* N. Neque inter Christianos, neque apud plerosque Mahumetistas: sublata enim est ejus necessitas; ob restitutam vim ejus cognitionis, quam inter homines natura esse voluit.

C A P. X.

Monita de his que fiunt in bello injusto.

I. *Si belli, solenni modo suscepisti, causa sit iniqua, quales actus erunt qui inde nascuntur?* R. Injusti, justitia interna: ita ut peccent qui scientes tales actus operantur, aut ad eos cooperantur.

II. *Quinam igitur, ad quam restitutionem, tenentur?* R. Belli auctores, de omnibus quæ bellum solent consequi.

III. *An & belli duces?* A. De his quæ suo ductu facta sunt.

IV. *An & milites?* A. In solidum, omnes qui ad actum aliquem communem concurrerunt:

currerunt: in actibus dividuis, pro danno quisque, cuius ipse causa unica, aut certe inter causas fuit.

V. Res capta, bello injusto, an reddenda? A. Et ab eo qui cepit, & ab eo qui detinet.

C A P. XI.

Temperamentum circa ius interficiendi in bello justo.

I. **O**b infortunium an recte quis interficitur? N. Quia coactus partes sequitur.

II. An ob culpam medium inter infortunium, & injuriam? R. Restitutioni quidem obnoxia est; sed poenam saepe non meretur, præsertim capitalem; quia talis actio non est mere scientis, & volentis.

III. Auctores belli, & qui eos sequuntur, an eadem loco habendi? N. Hi enim non pariter ac illi puniendi.

IV. In ipsis auctoribus quomodo causa sunt distinguenda? R. Probabiles ab improbabilibus: sunt enim quandoque tales quæ, quamvis injustæ, etiam non improbis imponere possunt.

V. Mortem meritis hostibus an pena recte condonatur? A. Sæpe: igit oscere enim bonitati, modestiæ, animo excelsò convenit.

VI. Quid tenendum de nece eorum qui, casu non destinato, occiduntur? R. Misericordia

cordiz est aliquid tale, unde innocentibus imminere poslit pernicies, non aggredi; nisi magnis, & ad multorum salutem pervenaturis, causis.

VII. *Quibus igitur parcendum?* R. Pueros, & senes, ætas excusat; feminam sexus; mares aliquos vitæ genus ab armis abhorrens.

VIII. *In horum genere quinam ponendi?* R. Sacerdotes, aliique sacra curantes; monachi, aliique qui vitæ genus sacerdotali simile elegerunt, studiis literarum honestis, & humano generi utilibus, operam navantes; agricultorë; mercatores; opifices, artifices, aliique quorum quæstus pacem, non bellum, amat.

IX. *An & qui arma gesserunt?* R. Equi respectu, parcendum captis; dedere sc̄e, sive in pœlio, sive in obſidione, sub æqua conditione, volentibus; qui sine conditione sc̄e victori permittunt, aut supplices fiunt.

X. *Sed vero talio exigatur; si terrore opus sit; si restitum sit perinacius?* R. Hæc ad justam cædem non sufficere, ex antedictis, patet.

XI. *Si delicta ipsa morte digna videantur?* R. Misericordia erit, ob multitudinem delinquentium, de summo jure aliquid decedere.

XII. *Obſides an occidendi?* N. Nisi ipsi deliquerint: nam nemo cuiquam, solo conſensu, jus dare potest in vitam, aut suam, aut sui civis: quia dominium in vitam Deo excipitur.

XIII. *Quid*

XIII. Quid de illis dicendum dimicacionibus, qua ad jus consequendum, aut finendum bellum, nullius sunt usus; sed meram habent virium ostentationem propositam? R. Et cum officio hominis Christiani, &c cum ipsa humanitate, pugnare.

C A P. XII.

*Temperamentum circa vastationem,
& similia.*

I. Quæ populatio ferenda est? R. Quæ brevi ad pacem petendam hostem subigit.

II. Quando ab ea abstinendum? R. Si res nobis fructuosa sit, & extra hostis potestatem: si magna sit spes celeris victoriz: si hostis aliunde habeat quo se sustentet: si res ipsa ad bellum fovendum nullius sit usus.

III. In quibus hic specialis accedit ratio? R. In iis quæ sacris usibus dicata sunt; itemque religiosis; iisque quæ in mortuorum honorem sunt exstructa: hæc enim non violentur, nisi contemta humanitate.

IV. Violenta urbium direptiones an probanda? N. Ab his enim & bonitas Christiana semper, & ipsa justitia plerumque, abhorrent: quia abire non possunt sine multorum innocentium malo: & s̄epe ad telli summam parum proficiunt.

C A P. XIII.

Temperamentum circa res captas.

I. **R**es hostilium subditorum; bello captae, quomodo retinentur? R. Ad modum debiti.

II. *An etiam in paenam alieni criminis?* N. Odiosa enim est talis rerum alienarum obligatio; coque latius produci non debet, quam actum appareat.

III. *Quale hic debitum intelligitur?* R. Et primarium, unde ortum est bellum; & quod in bello subnascitur.

IV. *An hic utendum summo jure?* N. Illud enim exsequi velle summa foret injuria: cum latius caritatis, quam juris, regula pateat.

C A P. XIV.

Temperamentum circa captos.

I. **Q**uibus in locis captivitas hominum, & servitus, in more est, quousque licita est talis acquisitio? R. Justitia interna eosque, quousque debiti primarii, aut subnascientis, quantitas patitur.

II. *Fus vita & necis in servos quallem dominio jurisdictionem prasitas?* R. Domesticam; at eadem religione, qua exercetur publica, exercendam.

III. *Qui*

III. *Qui circa minores paenas sese habere oportet?* R. Circa has adhibenda est aequitas & clementia.

IV. *Quorum præterea ratio habenda?* R. Ne operæ nimium graves imponantur: ut pro iis dentur alimenta; utque eorum valedicentis ratio humane habeatur.

V. *Servo an peculium?* A. Si quid enim servus, suum defraudans genium, comparfit, aut subcisi vi temporis diligentia quæsivit, id aliquo modo ipsius est.

VI. *Justo bello captis an fugere licet; si non proprio delicto meruerint paenam, sed publico facto in hanc fortunam ceciderint?* N. Nam operas suas nomine civitatis debent.

VII. *Quid faciendum ubi captorum servitus in usu non est?* R. Optimum permittari captivos: proximum dimitti pretio non iniquo.

C A P. XV.

Temperamentum circa acquisitionem imperii.

I. *Quatenus iustitia interna permittit imperium acquiri?* R. Quatenus fert paenæ nascentis ex delicto, aut alterius debiti, modus.

II. *Quid de studio proferendorum per arma finium dicendum?* R. Esse illaudabile: cum finis belli esse debeat amovere tantum ea quæ pacem perturbant.

III. *Victori*

III. *Victori igitur quid faciendum?* R. Vi-
ctos victoribus miscebit; vel, relinquet im-
perium his qui habuerant: interdum impo-
nenda præsidia; aut tributa, & similia onera.

IV. *Si minus tutum omni in victos imperio
abstinere?* R. Temperari res poterit, aliquid
imperii ipsis, aut eorum regibus, relinquen-
do.

V. *Si omne eripiatur imperium?* R. Re-
linqui illis possunt circa res privatas, & pu-
blicas minores, suæ leges, sui mores, & ma-
gistratus.

VI. *Religionis avita usus an eripiendus?*
N. Nisi persualis: hoc enim & victis per-
gratum est, & victori innoxium.

VII. *Si imperium plenissimum, & quasi he-
reile, assumatur?* R. Victi tamen clementer
habendi; & ita ut eorum utilitates cum uti-
litatibus victoris locientur.

C A P. XVI.

*Temperamentum circa ea qua, jure
gentium, postliminio carent.*

I. *Bella in iusto quaesta à quibus restitu-
enda?* R. Ab iis qui ceperunt; & ab
iis ad quos res pervenit: nam nemo plus ju-
ris ad alium transferre potest, quam ipse ha-
buit.

II. *An quid deduci posset?* A. In quantum
ipsi,

ipſi, qui rem amiserat, valitura fuerat despe-
ratæ possessionis recuperatio: labores etiam,
& pericula, poſſunt aestimari.

III. *An & populi subditi reddendi, aut po-*
pulorum partes? A. His scilicet qui jus im-
perii habuerant; aut etiam ſibi, ſi ſui fuerant
juris, ante vim injustam.

C A P. XVII.

De his qui in bello medii sunt.

I. *A N à pacatis aliquid sumere licet? N?*
A Nisi ex ſumma neceſſitate; cum re-
ſtitutione pretii.

II. *Si rex ſtipendia militibus non ſolvat,*
quibus tenetur? R. Militibus, de dannis in-
de ſecutis; ſubditisque ac vicinis, quos, in-
edia coacti, milites male habuerunt.

III. *Quid officium eſt pacatorum, circa bel-*
lantes? R. Nihil facere quo cauſam fovens
improbam fiat validior; aut quo juſtum bel-
lum gerentis motus impediantur.

IV. *Si res dubia?* R. Aequos ſeſe præbere
utrisque, in permittendo transitu, commea-
tu præbendo legionibus, obſeffis non ſuble-
vandis.

C A P.

C A P. XVIII.

De his qua in bello publico privatim fiunt.

I. **A**n privatim hosti nocere licet? R. Jure naturæ, & interno, in bello justo, cui libet concessum ea facere quæ parti innocentia, intra justum bellandi modum, profutura confidit.

II. *His qui suo sumtu militant, aut naves instruunt, quid per internam justitiam licet, respectu hostium?* R. Res hostiles sient eorum; ut modus tamen, æquo arbitratu æstimandus, non excedatur.

III. *Quid respectu sua civitatis?* R. Justum id erit, si contractui æqualitas insit; hoc est, si sumtus & pericula tanti sint, quanti prædæ alea.

IV. *Quomodo in his peccabitur adversus Christiana religionis regulas?* R. Si appareat talem prædationem præcipue nocitaram, non hostium universitati, aut regi, aut his qui per se sontes sunt; sed innocentibus, & quidem adeo ut eos detrusura sit in maximas calamitates.

V. *Si quis miles, aut aliis, in bello justo, adficia hostium incenderit, agros vastaverit, atque id genus dederit damna, non jussus?* R. Tenetur ad resarcienda damna; si neque fuerit necessitas, neque justa causa.

VI. *Si*

VI. *Si vero justa causa fuerit?* R. Tenebitur quidem suæ civitati, cuius leges transgressus est; non vero hosti, cui nullam fecit injuriam.

C A P. XIX.

De fide inter hostes.

I. **F***ides an debetur hostibus quibusvis?* A. Quia omnes homines, qui ad rationis usum pervenerunt, capaces sunt juris, ex promisso; unde obligatio.

II. *Prædonibus etiam, ac Tyrannis?* A. Quia enim homines sunt, habent communioneum juris naturalis: ex quo nascitur ut pacta serventur.

III. *Si promissa subditis facta sint, an habens dominium eminens stare illis tenetur?* A. Quia illud jus non competit promiscue; sed quatenus communiter expedit, in regimine civili, aut regio: plerumque autem communiter expedit servari pacta.

IV. *An metus exceptio ad bellum solenne, juris gentium, pertinet?* N. Quia metus qui tali bello utrinque infertur, quemque jus gentium non improbat, est justus: alias enim talibus bellis nec modus, nec finis, posset imponi.

V. *Fides an, sine perfidia, perfido non servari potest?* A. Si alter parti pactorum non steterit; nec justam opponat compensacionem.

C A P.

C A P. XX.

*De fide publica, qua bellum finitur :
ubi de pacis pactione, sorte, certa-
mine conducto, arbitrio, deditio-
ne, ob sidibus, pignoribus.*

I. *Quorum est pactiones inire bellum finien-
tes ? R.* Quorum est bellum; qui scilicet summi imperii exercendi jus habent.

II. *Cujus igitur in statu regio ? R.* In vere regio, regis: modo jus habeat non impeditum.

III. *Regis etiam infantis, furiosi, captivi, ex-
falsi ? N.* Cum ad hoc judicii maturitas, integritas, libertas, requirantur.

IV. *Cujus in statu procerum ? R.* Majoris consilii publici partis.

V. *Cujus in populari ? R.* Majoris partis civium, sententiae dicendae jus ex more habentium.

VI. *An reges imperium, aut ejus partem,
valide possunt alienare ? A.* Si regnum in patrimonio habeant. N. Si tantum habeant in usufructu; ut nunc plerique.

VII. *Subditorum res an, ob utilitatem pub-
licam, pace concedi possunt ? A.* Sed cum onere damni resarcendi: æquum enim est ut, qui societatis causa convenerunt, damna habeant communia.

VIII. Ex-

VIII. *Externis vero, cum rege contrahendibus, an factum regis sufficit?* A. Ob præsumptionem, quam secum personæ dignitas adferit; & jus gentium, quo bona subditorum, ex facto regis, obligari patitur.

IX. *Qua est regula generalis in pace interpretanda?* R. Quo quid plus habet favoris, eo laxius id accipiendum; quo longius abit, eo strictius: in dubio res manent quo sunt loco.

X. *Si convenerit ut omnia in eum statum, quo ante bellum fuerunt, restituaniur?* R. Ultima, quæ ante bellum fuit, respicitur possessio.

XI. *Damna bello data an, in dubio, remissa censemur?* A. Hoc enim & inter belli effecta est.

XII. *An etiam qua ante bellum privatis debebantur?* N. Hæc enim bello tantum exiguntur, non belli jure quæ sita.

XIII. *An & poena ante bellum debita?*
A. Si debitæ publice.

XIV. *Qua post perfectas pactiones capti sunt, an reddenda?* A. Jus enim belli jam erat sublatum.

XV. *De pacto reddendarum rerum quæ tenenda regula?* R. Conditiones mutuæ interpretandæ latius, quam claudicantes; de hominibus agentes, plus habent favoris, quam de rebus; de agris, plus quam de mobilibus; penes publicum existentes, plus quam quæ penes privatos.

XVI. *Qua*

XVI. *Qua de fructibus?* R. Cui pace res conceditur, ei & fructus, à tempore concessionis percipiendi; non retro.

XVII. *De nominibus regionum?* R. Ea accipienda ex ulu præsentis temporis; non tam vulgi, quam peritorum.

XVIII. *Si relatio sit ad pactum antecedens, aut vetus?* R. Repetitæ censentur qualitates, aut conditiones, priori pacto expressæ.

XIX. *In dubio contra quem interpretatio facienda?* R. Contra eum qui leges, & conditiones dedit.

XX. *Quot modis pax rumpitur?* R. Faciendo contra id quod omni paci inest. 2. quod in pace dictum est aperte. 3. quod ex pacis cujusque speciali natura debet intelligi.

XXI. *Quo casu primo modo rumpitur?* R. si vis bellica inferatur, sine nova causa.

XXII. *Si socii id fecerint?* R. Ex alieno facto nemo fit poenæ obnoxius.

XXIII. *Si subditi?* R. Videndum an privatorum factum publice probetur, ex scientia, puniendi potentia, & neglectu.

XXIV. *Si subditi aliis militent?* R. Rectius id non permittitur.

XXV. *Sin oecitum subditis?* R. Rupta quidem pax censetur: at ulcisci, aut ablata vi recuperare, non licet; nisi post judicium negatum.

XXVI. *An item si sociis?* A. Si in pace comprehensi sint. N. Si non sint.

XXVII.

XXVII. *Qui pax rumpitur secundo modo?* R. Faciendo, & non faciendo, quod, & cum, oportet.

XXVIII. *Si sit minoris momenti?* R. Bonitas Christiana leviores culpas faciliter condonabit; præsertim accedente poenitentia.

XXIX. *Si necessitas obsterit?* R. Modo alio satisfaciendum alteri.

XXX. *Qui pax solvitur tertio modo?* R. Injuriis, contumeliis, atrocibus minis, fine nova causa; arcibus, nocendi tantum causa, exstructis in finibus; aliisque quæ contra amicitiam fiunt; sub amicitiæ legibus pace contracta.

XXXI. *Subditos, & exsules, recipere an contra amicitiam est?* N. Si singuli fuerint. A. Si oppida, aut magni cœtus.

XXII. *An sorte bellum dirimere licet?* R. Non semper; sed tum quoties agitur de re in quam plenum habemus dominium: quique, injusto bello petitus, tanto est inferior ut nulla sit ei evadendi spes, sortem offerre potest, ut certum periculum incerto evadat.

XXXIII. *An condicō certamine?* A. Jure gentium externo.

XXXIV. *An & ex justitia interna?* N. Quia nemo vitæ suæ dominus est: cumque de multorum innocentium salute agatur, totis viribus nitendum pro ea.

XXXV. *In tali prælio qui victi censendi?* R. Qui aut omnes occubuere, aut in fugam dati sunt.

XXXVI.

XXXVI. *Si bellum per arbitros dirimendum sit, an standum omnino, sive aquum, sive iniquum, pronunciarint?* A. Arbitrē enim hic non tantum conciliator est; sed tuus dicto parendum omnino sit.

XXXVII. *Qua est vis pura deditio-*nis, respectu victi? R. Ut post eam nihil non patiendum habeat.

XXXVIII. *Quod officium victoris, circa eos qui sic se dedunt?* R. Neminem occidere, nisi id suo facinore meritum: nihil auferre, nisi in justam poenam: ad clemētiam, ac liberalitatem propendere.

XXXIX. *Qua sunt conditionatae dedi-*ções? R. Singulorum vitæ, libertati, bonis, consulentes; aut universitatī.

XL. *Obsidi an fugere licet?* A. Nisi fidem dederit, quo laxius haberetur.

XLI. *An obses in aliam causam recte re-*tinetur? N. Nisi in alia causa fides sit violata: non tamen ut obses; sed ut civis aliis.

XLII. *Mortuo eo pro quo quis obses venit,* an liberatur? A. In illo enim, dum mori-
tur, jus pignoris extinctum est.

XLIII. *Quid pignora non commune cum obſidibus, ſed proprium, habent?* R. Quod quæ de iis est pactio non tam ſtricte ſuma-
tur, quam illa de obſidibus.

C A P. XXI.

*De fide, manente bello: ubi de induciis,
commeatus, captivorum redemtione.*

I. **Q**ua sunt belli commercia, à summis
potestatibus, inter bellum, concedi
solita? R. Induciæ, commeatus, captivo-
rum redemtio.

II. **Q**uid sunt inducia? R. Conventio
per quam, bello manente, bellicis actibus,
ad tempus, abstinentiam est.

III. **A**n nova, post inducias, iudicione
opus est? N. His enim, tanquam impedi-
mento temporali, sublati, ipso jure se sta-
tus belli exserit sopus, non mortuus.

IV. **S**i tempus, induciis adscriptum, sit
continuum, ut centum dies, quomodo facien-
da est numeratio? R. Ad momenta tempo-
rum; non dies civiles: istud enim naturæ
convenit.

V. **S**i cum designatione termini, ut usque
calendas Martias, dies ille eritne inclusus, an
exclusus? R. Inclusus: nam hujus temporis
productio favorem in se habet, scilicet in-
ducias.

VI. **Q**uando inducia obligant? R. Con-
trahentes statim, ex quo contractus absolu-
tus est; subditos post publicationem.

VII. **Q**uid licet per inducias? R. Ire, &
redire, ultro citroque; sed cum eo appa-
ratus

ratu qui nullum ostenter periculum ; interius recedere cum exercitu ; reficere moenia ; militem conscribere.

VIII. *Quid non licet ?* R. Exercere actus bellicos, sive in personas, sive in res ; corruptis hostium praesidiis, invadere loca quae ipsi tenebant ; loca non vere derelicta, sed tantum praesidiis nudata, occupare.

IX. *An redire potest qui vi majore detenus est, circa exitum induciarum ?* R. Non exerto jure gentium : sed talis remittere benignius & generosius est.

X. *Induciарum passionibus ab altera parte ruptis, an altera movere bellum potest ?* A. Etiam sine inductione : quia conventionis capita insunt ei per modum conditionis.

XI. *An si pena addita fuerit ?* N. Si persolvatur ab eo qui contra facit.

XII. *Facta privatorum an rumpunt inducias ?* N. Nisi publicus actus accedat.

XIII. *Qualis interpretatio sumenda est de jure commeandi, extra inducias ?* R. Laxa magis quam restricta : cum sit quoddam privilegium.

XIV. *Quinam hic veniunt militum nomine ?* R. Non gregarii modo ; sed & medii, ac summi, duces ; nautae in classibus ; omnes qui dixerunt sacramentum.

XV. *Ire, venire, abiire, quomodo accipienda ?* R. In itum cautum de reditu : abitus intelligentius tutus, usque dum eo perveniet ubi in tuto sit : at cui venire concessum, mittere

mittere non poterit; nec contra: cui venire
permisum, semel veniet; non iterum.

XVI. *Qualis est ad personas extensio?*
R. Patrem filius, uxor maritum, non se-
quitur aliter quam in jure commorandi: fa-
mulus unus & alter, quamvis non expressus,
censetur comprehensus in eo cui, sine tali
comitatu, ire indecorum.

XVII. *Ad bona?* R. Ut non quævis
comprehendantur; sed quæ solita sunt ad
iter assimi.

XVIII. *Comitis, & gentis nomine qui non
veniunt?* R. Piratæ, latrones, transfugæ
desertores: horum enim causa, magis quam
ejus cui prospicitur, odiosa est.

XIX. *Juris commeandi concessio an, morte
concedentis, extinguitur?* N. Est enim bene-
ficium: contra si data sit, donec qui dede-
rit voluerit: nam hic velle desiit.

XX. *Qualis favor captivorum redemptio-
nis?* R. Magnus, apud Christianos: ita ut
omnino sint improbandæ leges, captivos re-
dimi indistincte vetantes.

XXI. *An conventio rescindi potest, ob di-
vitias captivi ignoratas?* N. Jure enim gen-
tium nemo supplete tenetur quod, in con-
tractu, minus æquo pretio promisit; si do-
lus non intercesserit.

XXII. *Qua capti bona captorem sequun-
tur?* R. Tantum ea quæ specialiter appre-
henderit: non ea quæ clam secum habet
captivus.

XXIII. *An heres captivo mortuo, premium debet?* N. Si mortuus in carcere fuerit. A. Si extra carcerem, in libertate existens.

XXIV. *Dimissus ut alterum liberet, eo mortuo, an redire debet?* N. Sed ejus tamen, quod praestare nequit, praestare estimationem.

C A P. XXII.

De fide minorum potestatum in bello.

I. *M*inorum potestatum pactio quatenus obligat summam potestatem? R. Faciendo id quod probabiliter ipsorum officio contineri censetur: vel etiam, extra illud, ex speciali præpositione; nota publice, aut iis quorum res agitur.

II. *Si factum quid contra mandatum?* R. Obligatur qui præposuit; etiamsi sint contra mandata arcana; inter limites tamen publicæ functionis.

III. *An dux milites, & magistratus oppidanos, intra eos actus qui ab ipsis imperari solent, obligant?* A. Nam alioqui semper consensu speciali effet opus.

IV. *Pacem facere an ducum est?* N. Bellum enim finire belli gerendi pars non est.

V. *Inducias dare?* A. Nec summorum tantum; sed & minorum: iis nempe quos oppugnant, aut tenent obsessos; & se, suaque copias, quod attinet.

VI. *Homines, imperia, agros, concedere?* N. Si

N. Si bello quæsita jam sint. A. Si adhuc quærenda: quia pleraque sub vita salvæ, libertatis, ac bonorum, conditionibus deduntur; de quibus summæ potestatis arbitrium exquiri res plerumque non patitur.

VII. *Quomodo talia pacta interpretanda?*
R. Stricte; quatenus nempe natura contractus id patitur: ne aut, ex ipsorum facto, summa potestas, plus quam vellet, obligetur; aut ipsi damnum subeant, officium faciendo.

VIII. *Quomodo interpretanda deditio, à duce accepta?* R. Ut in ditionem puram acceptus, eo jure acceptus censeatur, ut de eo victoris populi, aut regis, arbitrium sit.

C A P. XXIII.

De fide privata in bello.

I. *P*rivati, fide hosti data, an obstringuntur? A. Habent enim & privati privata jura, quæ obligare possunt; & juris acquirendi hostes sunt capaces: adeoque nihil obligationem impedit.

II. *An etiam pirate, ac latroni?* A. Maxime si jusjurandum accesserit.

III. *Minor an hic excipendus?* N. Si actum intelligat.

IV. *Quousque se extendit privatorum in pacificando potestas?* R. Ad actiones ipsorum, & res; non ad publicas: cum à privato publica nequeant alienari.

G 3 . V.

V. Prothiſſio captivi, de redeundo in carcerem, an toleranda? A. Neque enim detriorem reddit ejus conditionem.

VI. In certum locum non redeundi, non militandi? A. Cum patrie causa non fiat deterior; cui captus, ni liberetur, jam periiſſe censendus est.

VI. Nec fugiendi? A. Etiam si viæcti promiserint: nam &c sic solet vita servari, aut amitior obtineri custodia.

VIII. An privati, à summis potestatibus, togeniā sunt, ut promissa impleant? A. In bello soleani; ob jus gentium; quo bellum gerentos alter alteri jus reddere obstringunt; etiam de factis privatorum.

IX. In hujusmodi pactis quomodo sumenda voces vita, vestium, adventus, auxilii? R. Prior ad libertatem non extenditur; neque altera ad arma: venisse auxilium dicitur, si sit in conspectu.

X. Rediisse ad hostem quis dicendus? R. Qui ita rediit ut iterum sit in ejus potestate.

XI. Qua justa auxilia, in ditione sub conditione? R. Talia quæ periculum cessare faciant.

C A P . XXIV.

De fide tacita.

I. **Q**uomodo tacite fidem interponit, qui se in alicujus populi fidem dat? R. Hic

se tacite obligat, ne quid faciat adversus eum statum, in quo præsidium petit.

II. *Qui colloquium postulat, aut admittit?*
R. Id collocutoribus innoxium fore tacite pollicetur.

III. *Colloquii specie, hostem à belli consiliis avertere, suaque interim promovere, an licitum?* A. Dum nihil patiuntur collocutores: hoc enim perfidia caret; adeoque dolis bonis annumerandum est.

IV. *Signa muta, ex consuetudine significantia, an obligant?* A. Non minus quam voces.

V. *Pœna remissio an ex sola dissimulatione colligitur?* N. Sed necessum est talis accedat actus, qui aut amicitiam ostendat; aut opinionem de tali virtute, cui merito antefacta condonari debeant.

C A P. XXV.

Conclusio, cum monitis ad fidem, & pacem.

I. *Q*uibus ad servandam fidem monemur?
R. Inter cætera, ne spes pacis admatur: & quia perfidia hominem hominibus insociabilem facit, ac Deo invisum.

II. *In bello quid semper spectandum?* R. Pax: ut securus, ac Deo fidens, animus retineatur.

III. *Si ea sit noxia?* R. Si satis tuta haberi

ri potest, & malefactorum, & damnorum, & sumptuum, condonatione non male constat; præcipue inter Christianos; quibus pacem suam Dominus legavit: quosque Paulus vult, quantum fieri potest, cum omnibus pacem querere.

IV. *Quos utilitas humana eadem trahit?*
R. Et minus valentes, & eos qui validiores sunt.

V. *Qui illos?* R. Quia periculosest longum cum valentiore certamen.

VI. *Qui hos?* R. Quia bonis suis rebus ampla, ac speciosa dantibus pax est; ac melior, tutiorque, quam sperata victoria: & maxime metuenda desperantium audacia, tanquam acerrimi morientium belluarum morsus.

VII. *Pax facta quomodo servanda?* R. Religiose: ac non tantum perfidia, sed & quæcunque exasperant animos, sollicite servanda.

Inscribat hæc Deus (qui solus hoc potest) cordibus eorum, quorum res Christiana in manu est: & iisdem mentem divini, humanique juris intelligentem duit; quæque semper cogitet lectam se ministram ad regendos homines, Deo carissimum animal.

